

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 27
37/2012
22. september 2012

Ludovít Štúr

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

Cena 0,50 €

Bojové psie plemená zabijajú
Strana 4.

Kanibalizmus európskej krízy
Strana 5.

Ikona boja za samostatnosť
Strana 6.

Ostrov Slovákov v Maďarsku
Strana 8.

Zo života Matice slovenskej
Strana 11. - 12.

SLOVO O SLOVENSKU

Ludovít Štúr pred 150 rokmi v Slovenských národných novinách riešil otázku: Čo s novinami našimi? A našiel na ňu odpoveď. Treba do nich písať pravdu. V socialistickej ére noviny nemali byť iba pasívnym zrkadlom verejnej mienky, ale mali ju aj formovať. Kritizovať sa mohlo, ale iba potiaľ, pokiaľ to neohrozuje budovanie socializmu. A tak sa v päťdesiatych rokoch mlčalo, keď ľudia posielali pod šibenice za iný politický názor. Noviny presviedčali čitateľov, že tresty smrti sú zaslúžené. Proti tejto žurnalistickej servilnosti a zvrátenosti sa vzopreli slovenskí novinári na svojom zjazde v roku 1963. Okrem iných novinárskych osobností kruté a nezákonné represálie predovšetkým proti buržoáznemu nacionalizmu odsúdil aj redaktor Kultúrneho života Roman Kaliský, ktorý sa v týchto dňoch dožíva deväťdesiatich rokov.

Spomínaný novinársky zjazd prispel k tomu, že časť slovenských novinárov pomohla k dôkladnému odhaleniu veľkých tragédií. Vyvrcholilo to až do zápasu o socializmus s ľudskou tvárou, ktorý však zastavila polmilionová okupačná armáda. Dogmatickí komunisti „normalizovali“ spoločnosť. Roman Kaliský musel vymeniť novinárske pero za murársku keľu. Spolu s ním normalizátori vyhodili z redakcií ďalších 365 slovenských novinárov. Po dvadsaťročnom dištanci sa Kaliský vrátil do slovenskej žurnalistiky s cieľom pomôcť slovenskému národu dosiahnuť samostatnosť. Stretli sme sa v Klube novinárov Za pravdivý obraz Slovenska a po získaní slovenskej samostatnosti sme na istý čas zakotvili v denniku REPUBLIKA. Tam sme opäť nastolili Štúrovu otázku – Čo s novinami našimi? Slovenskú žurnalistiku opätával bulvár a antislovenské tendencie. My sme si predšavzali novinársky pomôcť vybudovať štátnosť. Roman Kaliský ju novinársky tak aktívne podporoval, že pri prvej voľbe prezidenta sa ocitol medzi kandidátmi. Žiaľ, politickí lídri dávali a doteraz dávajú prednosť iba kandidátom v stranických tričkách.

Statočnému, národne orientovanému novinárovi Romanovi Kaliskému pripíame kaliskom Karpatského brandy na zdravie, úprimne mu poďakujeme za všetko, čo urobil pre Slovensko, a zaželajme mu, aby sa dožil v zdraví a spokojnosti stovky.

Ján SMOLEC

R - 2012043

ISSN 0862-8823
9 770862 882007

Niektorým pedagógom na juhu Slovenska sa ťaží viesť školskú dokumentáciu v slovenčine

Maďarská košeľa a slovenský učiteľský kabát

BRATISLAVA (Ivan BROŽÍK) – Štátne orgány, orgány územnej samosprávy, iné orgány verejnej správy, nimi zriadené právnické osoby a právnické osoby zriadené zákonom používajú v úradnom styku štátny jazyk. Tým nie je dotknuté používanie jazykov národnostných menšín v úradnom styku podľa osobitného predpisu.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky O štátnom jazyku Slovenskej republiky je jasný a mali by ho okrem občanov našej republiky poznať najmä tí, ktorých komunikáciu tento zákon upravuje. Zdá sa však, že to tak nie je. Minimálne z prostredia základných škôl s vyučovacím jazykom maďarským zaznievajú čoraz intenzívnejšie sťažnosti na to, že „papierovanie v slovenčine“ ich štatutárov a zamestnancov obťažuje.

V slovenskom systéme vzdelávania neexistujú maďarské školy, hoci niektorí predstavitelia tejto menšiny to tvrdia aj vo verejných vyjadreniach. Existujú iba slovenské školy s vyučovacím jazykom maďarským, nemeckým, ukrajinským, českým, rusínskym. Práve tak ako v Maďarsku existujú iba školy s vyučovacím

jazykom slovenským a nie slovenské školy. Mimochodom, pred dvadsiatimi rokmi bolo v Maďarsku 80 škôl, na ktorých sa vyučovala slovenčina, teraz ich je len 37. Počet tých, ktoré majú štatút škola s vyučovacím jazykom slovenským, je ešte menší. Slovenské národnostné školstvo v Maďarsku je „vdaka“ tamojším novým zákonom ohrozené, konštatovalo nedávno v Budapešti pre TASR predsedníctvo Zväzu Slovákov v Maďarsku.

Na Slovensku je každá škola, ktorá je zaradená do vzdelávacieho systému, právnickou osobou a ako takou jej vedeniu ani zamestnancom neprislúcha debata o tom, do akej miery sú ochotní, respektíve neochotní používať pre úradné ciele na jej pôde štátny jazyk.

(Viac na 2. strane)

Škola s vyučovacím jazykom maďarským v obci Širkovce.

Učitelia siahli po masovom výstražnom štrajku, ale zvýšenie miezd im nikto negarantuje

Čas vystaví vysvedčenie o oprávnenosti požiadaviek

BRATISLAVA (Roman KALISKÝ-HRONSKÝ) – Presne rok po minuloročnom proteste učiteľov pred úradom vlády sa 13. septembra zamestnanci školstva štrajkom odhodlali opäť zabojovať za vyššie platy a viac štátnych financií na vzdelávanie. Zorganizovali jednodňový výstražný štrajk, ktorý sa týkal všetkých stupňov škôl. Niekoľko desiatok učiteľov chodilo po uliciach hlavného mesta s transparentmi. Okoloidúcim záujemcom vysvetľovali ciele svojho štrajku. Zápalisto rozprávali o tom, že zo svojich plátov nedokážu normálne žiť.

Štrajkovali nielen základné, ale aj stredné školy.

Slovenskí učitelia dlhodobo zarábajú menej, ako je priemerný plat. Podľa prieskumu Platy.sk spoločnosti Profesia učitelia základných a stredných škôl zarobia zhruba o štvrtinu menej oproti priemeru. Situácia učiteľov základných umeleckých škôl a materských škôl je ešte horšia, ich priemerné platy sú o 36 až 38 percent nižšie, ako je slovenský priemer. Učitelia, ale aj nepedagogickí zamestnanci očakávali od štrajku zvýšenie plátov o 10 percent. Pedagogickí a odborní zamestnanci však chcú v budúcnosti dostávať výplaty na úrovni až dvojnásobku priemerného platu v národnom hospodárstve. Dúfajú aj v celkové systémové

zvýšenie financií do školstva tak, aby bol podiel z HDP do konca tohto volebného obdobia porovnateľný so štátmi EÚ. Minister školstva D. Čaplovič zvýšenie plátov chápe, no nevie, kde má na to vziať v rozpočte peniaze. Celoslovenský výstražný štrajk zamestnancov v školstve podporila aj Študentská rada vysokých škôl (ŠRVŠ). „Chceme podporovať zvyšovanie kvality školstva na Slovensku, ktorého podstatnou súčasťou je práve primárne vzdelávanie poskytujúce žiakovi základné podmienky na jeho ďalší rozvoj,“ povedal tajomník predsedníctva ŠRVŠ Radoslav Zemko.

(Viac na 2. strane)

3 OTÁZKY PRE: Antona KORENČIHO, režiséra a dramaturga Malej scény STU

• Divadlo Malá scéna STU vstúpilo do divadelného diania v Bratislave s ambíciou jednak nadviazať na prerušenú tradíciu tohto priestoru a zároveň priniesť nové nápady. Ako sa vám to od októbra 2010 darí?

Od októbra 2010 sme uviedli trinásť premiér vo vlastnej réžii a zahrali 258 predstavení. Navyše sme zorganizovali viacero koncertov, vernisáží či medzinárodný festival Divadlom zblížujeme Európu. Tradíciu priestoru s novými nápadi sme skĺbili prostredníctvom hier zlatého fondu dramatickej svetovej literatúry, napr. Gogoľov Revízor či Aristofanova Lysistrata, ale aj pôvodnej slovenskej tvorby. Uviedli sme svetovú premiéru hry Lukáša Brutovského Na obed i rozprávky pre

najmenších (inscenáciu Dobšinského rozprávok Trojruža a Múdry Matko a blázni).

• Malá scéna STU je aktívna v hľadani rôznych foriem spolupráce s ďalšími subjektmi. Uvažovali ste aj nad spoluprácou s Maticou slovenskou?

Máme v úmysle aj naďalej pokračovať v inscenáciách súčasnej slovenskej drámy, ale aj slovenskej klasickej literatúry. Naša koncepčná práca v tomto smere je medzi slovenskými divadlami skôr výnimočná, takže prípadnú spoluprácu určite privítame. S vedením Matice slovenskej prebehli prvé rokovania a ja verím, že nájdeme formu spolupráce prospešnú pre obe strany.

• Divadelné prázdniny máme za sebou, začína sa ďalšia sezóna. Čo zaujímavé máte pripravené pre skalných i pre nových divákov?

Na začiatku tretej sezóny sme otvorili kaviareň Divadelný klub, kde plánujeme bohatý kultúrny program; koncerty, výstavy, literárne večery či premietanie hraných aj dokumentárnych filmov. V novembri sa diváci môžu tešiť na premiéru Mizantropa podľa Moliéra, nasledovať bude svetová premiéra pôvodnej slovenskej hry Laca Keratu Peceň a okolo Mikuláša pripravujeme ďalšiu premiéru rozprávky podľa Pavla Dobšinského Zlatovláska.

Zhovárať sa Maroš M. BANČEJ
Foto: autor

Niektorým pedagógom na juhu Slovenska sa ťaží viesť školskú dokumentáciu v slovenčine

Maďarská košeľa a slovenský učiteľský kabát

(Dokončenie z 1. strany) – „Je to obrovské kvantum dokumentov, a tým je aj administratíva okolo toho obrovskou záťažou pre školy,“ povedala napríklad pre tlačovú agentúru TA SR riaditeľka Základnej školy a Materskej školy Petra Pázmányová v Šali Katarína Dohányosová. Podľa nej však povinné používanie slovenského jazyka v školskej dokumentácii má aj „kvalitatívnu stránku“ problému. Hovorí, že ak sa majú prekladať povinne vedené dokumenty, mali by sa prekladať formou úradného prekladu. „Na to však školy nemajú prostriedky,“ konštatovala v rozhovore Katarína Dohányosová.

■ ZAŤAŽUJÚCA SLOVENČINA

Z pohľadu zákona však ide o jeho neznalosť – a to nijako neospravedlňuje! Zákon o štátnom jazyku totiž taxatívne ukladá povinnosť, že: „... Zamestnanci a štátni zamestnanci orgánov a právnických osôb ... sú povinní

ovládať a v úradnom styku používať štátny jazyk.“ V znení, ako aj v zmysle tohto zákona sa teda aj pedagogickým pracovníkom na školách ukladá povinnosť ovládať slovenský jazyk. Vari nie je nereálne predpokladať, že aspoň jeden z učiteľov ho ovláda natoľko, že škola nepotrebuje tlmočníka pri preklade maďarskej predlohy do slovenského jazyka.

Ak sa niektoré školy s vyučovacím jazykom maďarským sťažujú na to, že majú mimoriadne veľa „úradovania“ v dvoch jazykoch, pomoc je jednoduchá. Štát im ukladá povinnosť viesť školskú dokumentáciu v štátnom, teda úradnom jazyku. To, že si ju vedú aj v maďarskom jazyku, je ich možnosť, nie povinnosť. Hovorí o odbremenení štátu. Ale v tej podobe, o akú sa usilujú niektoré takéto subjekty, by to znamenalo znemožnenie prístupu k školskej dokumentácii v úradnom jazyku. A k tej popri školských orgánoch

majú prístup aj zainteresované osoby, teda rodičia. Chce niekto od nich, aby povinne ovládali aj maďarský jazyk, hoci majú inú národnosť?

■ POCHOPITELNÁ INICIATÍVA

Aj iniciatíva splnomocnenca vlády pre národnostné menšiny v tomto smere je viac ako sporná. László Nagy si myslí, že by sa „malo jasne definovať, ktoré typy dokumentácie na školách sa majú viesť dvojjazyčne a ktoré možno viesť len v jazyku národnostných menšín“. Je to kontraproduktívne v situácii, keď mnohí príslušníci maďarskej národnostnej menšiny neovládajú jazyk štátu, v ktorom žijú, a nevedia sa po slovensky vôbec dohovoriť. Problémy im to spôsobuje najmä v krajných životných situáciách, trebárs keď sa ocitnú v nemocnici mimo svojho regiónu. Na národnostných základných aj stredných školách síce hodiny slovenčiny sú, ale ne-

učia sa v nej komunikovať. Viacerí pedagógovia z týchto škôl jednoznačne tvrdia, že kto sa chce uplatniť na Slovensku, je potrebné, aby si uvedomil, že slovenský jazyk ovládať musí. Samotný „jazykový zákon“ konštatuje: „Štát

utvára v školskom, vedeckom a informačnom systéme také podmienky, aby si každý občan Slovenskej republiky mohol osvojiť a používať štátny jazyk slovom aj písmom.“

Foto: L. LESAY, archív

Budova gymnázia pre maďarskú menšinu v centre Bratislavy.

Učitelia siahli po masovom výstražnom štrajku, ale zvýšenie miezd im nikto negarantuje

Čas vystaví vysvedčenie o oprávnenosti požiadaviek

(Dokončenie z 1. strany) – Podporu školským odborárom vyjadrili aj Odborové združenie sestier a pôrodných asistentiek, Nové školské odbory i Asociácia súkromných škôl a školských zariadení SR. Združenie katolíckych škôl Slovenska odmietlo účasť na štrajku s tým, že cirkevné školy nechcú robiť z detí a ich rodičov rukojemníkov.

■ TICHU PRED BÚRKOU?

Podľa odporúčaní štrajkového výboru sa vo štvrtok 13. 9. takmer pred každou štrajkujúcou školou alebo v jej areáli uskutočnilo predpoludňím zhromaždenie. Predseda štrajkového výboru alebo koordinátor štrajku vystúpil s vyhlásením rady odborového zväzu o štrajku a vysvetlil ciele akcie. Na rannom zhromaždení urobili aj prezenčné listiny s podpismi zamestnancov, ktorí

boli v štrajku. Ak boli v škole zamestnanci, ktorí sa do protestnej akcie nezapojili, škola im mala umožniť náhradnú prácu, riaditeľ školy určil, či to bude práca v škole alebo doma. Neštrajkujúci si mohli zobrať aj dovolenku.

Pri vstupe do hlavnej budovy

Univerzity Komenského v Bratislave sa nič nedialo. Štrajkujúcich pedagógov vidieť nebolo. Akademický rok sa začal až štyri dni po štrajku, takže proces vzdelávania nebol narušený. V základnej škole vo Vrbovom sa štrajk zmenil na veľké upratovanie. Na katastrofál-

nu situáciu školstva tam upozornila na začiatku školského roka najradikálnejším spôsobom zmena počasia. Tá ukázala, že sa končí nielen leto, ale aj ticho pred búrkou. Po daždi cez strechu natieklo v škole dokonca na všetky dôležité dokumenty a zúfalé učiteľky nestíhali utierať ani vlastné slzy. Katastrofa priamo pred televíznymi kamerami.

■ NAJVIAC NA VÝCHODE

Kto by chcel učiteľov z celého Slovenska obviníť, že si za odborárske peniaze urobili výlet na nákupy do hlavného mesta, veľmi by sa mylil. Štrajkujúcich bolo v uliciach zopár desiatok, verejnosť však vnímala ich protest s pochopením.

„Majú právo vyjadriť svoj názor, hoci asi ťažko niečo dosiahnu práve teraz, keď sa im to nepodarilo za uplynulých dvadsať rokov,“ povedala nám v centre Bratislavy pani Ivana Morávková. „Moja mama

bola učiteľka a viem, čo to znamená. Nie je to zamestnanie, je to poslanie. Ba v horšom prípade až diagnóza,“ dodala.

Učitelia, ktorí sa rozhodli 13. septembra štrajkovať, musia za ten deň do zdravotnej poisťovne sami uhradiť odvod 1,58 eura. Zamestnávateľ musel štrajkujúceho zamestnanca na termín štrajku z príslušnej zdravotnej poisťovne odhlásiť. Netyka sa to odvodov do sociálnej poisťovne. Počtom najväčšie zhromaždenie učiteľov sa konalo pred gymnáziom v Leviciach, početná účasť bola aj v Prešove, Lučenci a Košiciach. Podľa dostupných informácií sa do štrajku zapojilo približne 90 percent základných a viac ako 80 percent stredných škôl. Najviac štrajkujúcich bolo na východe republiky. Ak sa platy učiteľom v blízkom čase nezvýšia, štrajkovať budú opäť - naostro.

Foto: Ladislav LESAY

DOKEDY BUDEME ZA ALMUŽNU VZDELÁVAŤ CELÝ NÁROD?

HOVORÍME NIE:

- ☒ NÁVRHU ŠTÁTNEHO ROZPOČTU SR V KAPITOLE ŠKOLSTVA
- ☒ NEDOSTATOČNÉMU MZDOVÉMU OHODNOTENIU ZAMESTNANCOV
- ☒ ŠKRTANIU VÝDAVKOV V REZORTE, KTORÝ POMÁHA SPOLOČNOSŤ VYVIESŤ Z KRÍZY.

VŠIMLI SME SI

Asi na to ideme zle

Slovensko je podľa republikánskeho senátora štátu Michigan Phila Pavlova v USA nedocenená krajina. Podľa jeho slov po krátkom pobyte v našej vlasti „taká krásna a očarujúca krajina, akou je Slovensko, je v Spojených štátoch nedocenená“.

Nuž, senátorovi nemožno nijako vyčítať, že objavil jeden malý štátik v srdci Európy až v pomerne vysokom veku. Nemožno to vyčítať žiadnemu Američanovi. Okrem hlavného strategického záujmu „životnej dôležitosti“ – ktorým je ropa a udalosti v krajinách disponujúcich jej náleziskami – totiž USA nezaujímajú takmer nič, čo sa deje vo svete za ich hranicami. USA by sa mali podľa senátora Pavlova vo vzájomnom obchode a v investíciách vo vzťahu k Slovensku zamerať nielen na oblasť automobilového priemyslu, ale i na oblasti poľnohospodárstva, výskumu a vývoja a cestovného ruchu. Zároveň

vyjadrili záujem podporiť intenzívnejšie bilaterálne obchodné a investičné vzťahy Slovenska a Spojených štátov amerických. Niečo teda robíme zle v našom zviditeľňovaní sa. Do Washingtonu si v minulosti zvykli naši predstavitelia chodiť zrejme iba pre zvyšovanie osobného imidžu a takmer sa chce napísať, že všetky agentúry s najrôznejšími názvami, ktoré majú za svoj zakladateľský cieľ predstaviť Slovensko vo svete, sú nám akurát tak na dve veci. Určite viete, aké. Stačí krátky pobyt u nás, aby niekto zistil, akou krásnou a očarujúcou krajinou Slovensko je a aký má potenciál. Spomínam si, ako Portugalsko po vstupe do Únie vozilo novinárov z celého sveta do svojej rybárskej a inak zostalej provincie Algarve. Po dvadsiatich rokoch je z nej celosvetový turistický a realitný raj. Nuž, mala potenciál a bola nedocenená – ako naše Slovensko. Takže asi naozaj robíme niečo zle. Ale že na to príde až americký senátor...

Ivan BROŽÍK

Foto: visitslovakia.com

Matičiarri budú zvučným poradným hlasom vlády

Logika i uznanie

Na svojom pravidelnom druhom septembrovom rokovaní vláda Roberta Fica schválila štatút svojho nového poradného orgánu – Rady vlády SR pre kultúru. Z neho vyplýva, že inštitút predsedu Matice slovenskej predstavuje jedného z trvalých členov rady.

Už to samo osebe je dobrou správou pre matičiarov po celom Slovensku, najmä pre tých, ktorí v záujme zachovania či rozvoja slovenskej kultúry a kultúrnosti aktívne a nezištne pracujú v matičných miestnych organizáciách. Tých dobrých správ sa však v strohej informácii nachádza viac.

■ KTO UŽ INÝ

Kto, ak nie matičiarri, viac ako tridsaťtisíc ľudí, ktorí majú svoje konkrétne skúsenosti a poznatky z miestnych

úrovní? „O svojich skúsenostiach budú môcť pravidelne informovať vládu a na základe ich detailného poznania súčasného stavu budú určite prínosom pre povznesenie kultúry a kultúrnosti života na Slovensku.“ To akosi prirodzene predpokladá predseda Matice slovenskej Marián Tkáč. Celospoločenský prínos zo skutočnosti, že matičiarsky hlas bude zaznievať

ČO INÍ NEPÍŠU

pri rozhodovaniach o závažných problémoch a iniciatívach rezortu kultúry, je veľký. Minister, člen vlády, tak bude informovaný o všetkom, čím a ako sa z pohľadu matičiarov dá na Slovensku skvalitniť život. Bez rozdielu rezortnej príslušnosti. Či už ide o spolužitie s problémovými a neprispôsobivými občanmi, kultiváciu životného prostredia alebo o názory na drancovanie našich nerastných surovín zahraničnými subjektmi.

■ STOP IDIOTIZÁCIÍ

Bezobsažných a urážlivých pseudovedeckých traktátov na tému spoločenská potrebnosť či zbytočnosť Mati-

ce bolo na rôzne politické objednávky už vypovedaných dost. Bez ohľadu na ich šíriteľov Matica slovenská „... udržiavala myšlienku slovenskej národnej identity, slovenskej reči, svojbytnej slovenskej kultúry a týmito svojimi činnosťami nepriamo definovala aj slovenský politický program...“, tvrdí jej vedecký pracovník Peter Mulík. V tomto zmysle bude Matica určite úplne nápomocná ministrom kultúry, napríklad aj pri jednej z jeho najnovších iniciatív – zabráneniu „idiotizácie“ našej spoločnosti súkromnými médiami. Tak slúbil verejne v Martine Marián Tkáč: „Naozaj sme svedkami takého úpadkového masirovania hláv všetkých generácií, osobitne najmladšej, akú tento národ v celej svojej dlhej a strastiplnej histórii ešte nezažil... Matica slovenská podporí vznešený cieľ – zvrátiť tento trend.“ Jej členstvo v Rade vlády SR pre kultúru je teda nielen uznaním práce a poznatkov matičiarov po celom Slovensku, ale aj vyjadrením ich záväzku vytvoriť atraktívnu a dôstojnú protiváhu súčasnej ponuke pakultúry a nekultúrnosti. Napokon, iba matičiarri majú, žiaľ, trpké skúsenosti s tým, ako pozdvihnúť tieto oblasti na železnú úroveň aj bez nejakých mimoriadnych finančných zdrojov.

Ivan BROŽÍK

Nespravodlivosť ako princíp

Roman MICHELKO

Ako sa už mnohokrát povedalo, základom dnešnej dlhovej krízy je obrovská príjmová nerovnosť vygenerovaná v posledných štyridsiatich rokoch. Od šesťdesiatych rokov sa napríklad HDP Spojených štátov zvýšil trikrát. To na prvý pohľad vyzerá celkom optimisticky. Ak sa však pozrieme na problém redistribúcie takto vytvoreného bohatstva bližšie, zistíme, že priemerný plat v Amerike (samozrejme očistený o infláciu) od sedemdesiatych rokov stagnuje. Dôsledky sú potom logické. Priemerný príslušník strednej triedy (čo je kategória, ktorá sa čoraz viac stenčuje a postupne mizne) na to, aby sa statusovo udržal, bol nútený

prijat' mnoho nepopulárnych opatrení. Najprv sa výpadok v reálnych príjmoch riešil masívnym zamestnávaním žien, neskôr hromadným zadlžením domácností. Na zabezpečenie bývania si museli zobrať štyridsaťročnú hypotéku, na zabezpečenia vybavenia bytu množstvo úverov a aby nad zadlžovaním stratil kontrolu, v deväťdesiatych rokoch prišiel „vynález“ plastických kariet, čo umožňovali „bez-trestne“ prečerpať účet, ktorý bol potom, samozrejme, veľmi vysoko spoplatnený.

Kým teda stredná trieda, ale aj štáty na to, aby mohli plniť svoje funkcie, boli donútení masívne sa zadlžovať, z takto nastavených podmienok

veľmi profitovali tí najbohatší, najmä finančný sektor. Nemožno sa teda čudovať, že z vysokého (trojnásobného) rastu hrubého domáceho produktu profituje veľmi úzka

KOMENTÁR

vrstva tých najbohatších. Ak by sme to mali vyjadriť konkrétne, ide približne o 0,1 percenta najbohatších. Aby to tí najbohatší ustáli, musia okolo seba živiť masívnu ideologickú a mediálnu mašinériu, ktorá sa takýto stav pokúša obhájiť. Preto neoliberalná (mainstreamová) ekonomická teória vychádza z toho, že cena, ktorú určí trh, je správna. Je to veľmi

pohodlné a zavádzajúce, pretože vďaka tomu sa pokúšajú obhájiť také zvrhlosti ako napríklad skutočnosť, že šéfovia veľkých spoločností majú plat šesťstokrát vyšší, ako je priemerný plat v ich spoločnosti. Pritom len pred niekoľkými desaťročiami bol plat rovnako postavených manažérov len tridsaťnásobkom platu priemerného zamestnanca. Dnešná realita doslova vyráža dych. Ale podľa teórie je to v poriadku jednoducho preto, že takýto plat vygeneroval trh. A ten, ako vieme, má vždy pravdu. Kto z toho teda profituje? Percento, promile či desatina promile najväčších miliardárov?

Problém je, že títo ideológovia nikdy nepostavia nasledovné otázky. Spoločnosť za posledných štyridsať rokov vytvorila trikrát toľko tovarov a služieb. Ako je teda možné, že spoločnosť vtedy fungovala celkom slušne, bez masívneho zadlžovania či už štátov alebo domácností,

navyše v čase studenej vojny, keď výdavky na zbrojenie boli relatívne podstatne vyššie než dnes? Odpoveď je jasná. Vtedajšia spoločnosť bola spravodlivejšia, respektíve napriek tomu, že aj vtedy vykazovala veľké nerovnosti, rozdiely v redistribúcii bohatstva neboli ani zďaleka také veľké ako v súčasnosti. Preto sme dnes v situácii, keď sa hovorí o takých absurdnostiach, ako ďalej skresat' výdavky na školstvo, zdravotníctvo, sociálne zabezpečenie, prípadne zvýšiť spoluúčasť občanov na týchto statkoch (či už zavedením školného alebo zvýšenou spoluúčasťou pacientov či prevzatím zodpovednosti za svoj dôchodok v starobe). Na druhej strane, najmä investiční bankári či manažéri hedžových fondov s mnohomiľionovými či miliardovými príjmami, ktorí natavili systém tak, že permanentne kolabuje, a ktorí vo svojej podstate krízu spôsobili, sa ďalej tešia zo svojich tučných bonusov.

Čierne listiny novinárov — slovenská realita

Eva ZELENAYOVÁ

Spisovateľ Ladislav Ťažký sa po roku 1989, keď vrcholil mediálny ošiaľ v protislovenských náladách, jasne postavil na stranu národovcov. Získal si mnoho sympatizantov a fakticky sa stal ich hovorcom. Nebol jediným spisovateľom, čo sa verejne vyjadroval k veciam verejným, ale azda jediným v súlade s národným dedičstvom. Fakt je, že aktívnym kresťanom sa stal až na sklonku svojho života a zreteľne to poznačilo jeho tvorbu. Akoby našla súzvučnosť s vibráciou vesmíru.

Ladislav Ťažký sa po smrti stal takmer fetišom pre mnohých spisovateľov. Píšu o ňom, hlásia sa k nemu, vydávajú ho

za vzor aktívneho intelektuála, no málokto mu porozumel. Najmä ak za jeho pokračovateľov sú považovaní Ladislav Ballek, Dušan Mitana alebo Ľuboš Jurík. Ťažký, na rozdiel od

POZNÁMKA

mnohých iných, vždy sa dokázal úprimne vyznať a nie zaraďovať, ale ukázať smer. Aj keď to nebolo populárne, aj keď mu to nevynieslo slávu, skôr naopak, aj keď to nebolo „in“. Ján Čomaj vo svojej ostatnej knižke Slovenské bludy a bludiská volá po hlase múdrych, ktorý chýba v „našej mediálnej púšti“. Napomína, že „vyjadrovať sa k osudovým otázkam

národa je povinnosťou slovenských intelektuálov“. Ale kde sú? V Čomajovej knižke iste nie. Veď ktorý zo spomínaných spisovateľov riskoval kariéru angažovaným proslovenským postojom? Okrem niekoľkých emigrantov ešte tak Ján Smolec, Drahošlav Machala... a ďalšie mená sa mi akosi nevybavujú.

Je správne volať po vytvorení väčšieho verejného tlaku na pozdvihnutie médií z dnešnej biedy. Ale v demokratickej spoločnosti máme nástroje na vytvorenie takých podmienok, aby médiá neboli jednofarebné a nenachádzali sa v suterénne vkusu. Len ich treba využívať a najmä chcieť využívať. Rady

na kontrolu médií sú predsa platené z daní občanov Slovenska. Ako pracujú, keď televízne obrazovky sa stali propagátorom nevkusu, vulgárnosti a nízkej zábavy. Ako pracuje rezort kultúry, keď do dnešného dňa nevypracoval smernicu na podporu menšiny médií. Nie po jazykovej stránke, ale politickej. Prečo musia byť slovenské periodiká ohrované pri každej zmene vlády? Prečo musia byť závislé od nálad politikov? Prečo sa tak flagrantly porušujú práva občanov garantované ústavou?

V bývalom režime museli novinári kritickí voči režimu vymýšľať spôsoby, ako viac povedať medzi riadkami a nechať sa nacytovať. Niektoré ponovembrové vlády nemajú problém evidovať nepohodlných autorov na čiernych listinách a pod hrozbou ekonomickej sankcie vylučovať ich z mediálneho priestoru. Kto by to predpokladal? Kto by uveril?

GLOSAŔ
ANDREJA MIŠANEKA

AKO BOLO, ČO BOLO

Herec Števo Labanc zahral v Spišskom divadle v mojej fraške Mausoleum skvele postavu majora Potkana. Nebol to len klasický „zelený mozog“, ktorého jediným závitom je ryha po brigádírke. Jeho Potkan mal čosi viac. Keď som sa ho opýtal, ako na to prišiel, povedal: „Vieš, kamarát. Životná skúsenosť!“

Štefan hrával v prešovskej opere. Skôr ako sa v nej udomácnil, dostal povolávací rozkaz a koncom päťdesiatych rokov narukoval do českého Písku. Stal sa obľúbencom náčelníka klubu, ktorý mu povedal: „Večer ŕekni na rotě, že tady máš práci.“ Vďaka tomu trávil Števo večery v klube pri televízore, čo mu kadektó závidel.

Pluk mal navštíviť prezident Antonín Novotný. Labanc mal moderovať kultúrny program. V službe dozorného si opakoval texty, pričom ho nacytával rotný, ktorého vo-

lali Kůň. Ten ho dal okamžite vystriedať. Na druhý deň mu zavelil: „Máte plyn!“ Štefan si musel nasadiť plynovú masku a drhnúť drevenú podlahu v kuchyni. Keď bol mokrý od potu, Kůň zreal: „Poklusem klus!“ a hnal ho cez les až k pivárni, kde ho postavil do pozornosti. Kůň po chvíli vyšiel von s napeneným pivom. Štefan umieral od

Causerie o väčšom psovi

Peter VALO

smädu a Kůň si popíjal pivo, víťazne žmurkajúc na svoju obeť. Keď dopil, zahrnel: „A máte zasa plyn. Ruce na bradavky, poklusem klus!“

Uštváný Labanc skončil na ošetrovni. Po chvíli pribehol za ním náčelník klubu, ktorý mal obavy o večerný program. Večer pred prezidentom vyhrával orchestr. Števo Labanc reci-

toval Kostru a Horova. Zožal obrovský aplauz. Rotný Kůň stál ako obarený obďaleč a kul ďalšiu pomstu proti chránencovi náčelníka klubu.

Inokedy preberala divízia červenú štandardu. V posádkovom klube bol aj minister obrany. Števo mal odcestovať na dovolenku. Odrazu za ním pribehli chlapi z divíznej

tak to vulgárne nemůže být!“ Štefan sa skoro rozplakal. Dostal dovolenku a musí stihnúť v Prahe rýchlik. V rozhodujúcej chvíli sa tu objavil Kůň pomstiteľ. „Vy jste neslyšel?! Soudruh generál si to přeje a jeho přání jest vašim rozkazem!“

Števo sa rozlúčil s dovolenkou. Vzal harmoniku a vy-

sa ho generál, keď si po sedemnásty raz dal zahrať „Basom ja ci ancikrista...“ Števo sa mu zdôveril o zmeškanom vlaku. „To by som sa na to poďíval, aby si ty zmeškal vlak. Pôjdeš domov, vojáčku. Ta to rozkaz!“

O pár minút nastupoval Štefan Labanc do generálovej šesťstotrojky a šofér upaľoval na stanicu Praha-střed, kde chytil rýchlik do Kapušian. Ešte kútikom oka uvidel, ako na neho rotný Kůň zazerá.

Na Slovensku odnepamäti platí príslovie, že väčší pes je... Naši väčší psi požívajú rôzne výhody. Môžu bez-trestne nivočiť menších psov. Keď niekoho zrazia autom, nemusia do basy. Nič sa im nestane, keď menším psom nedajú plat alebo nezaplátia odvod. Je tu však jedna výnimka, ktorá vyplynula z príbehu môjho priateľa Števa Labanca, poučenie: „Ak ti chce nejaký väčší pes ublížiť, vždy sa môže nájsť ešte väčší, ktorý mu v tom môže zabrániť. Stačí, keď urobíš nejakú blbosť, ktorá mu ulahodí.“

spevoval: „Basom ja ci ancikrista daj mi šalátu...“ Veliteľ divízie bol v siedmom nebi. Familiárne potľapkával Labanca po pleci. Kůň stál pri dverách a škodoradostne sa uškŕňal. V jeho očiach sa priam dalo čítať: „Do řiti půjdeš a ne domů.“ Števo mal úspech, ale v duši ho nivočil smútok.

„Čo ti je, vojáčku?“ opýtal

Zavše uprednostňujeme zvrátenú predstavu o ochrane zvierat pred ľudským zdravím

Aj za pohryzenie psom treba žiadať náhradu

Tibor B. HAČKO - Foto: internet

Chov domácich zvierat patrí k rozšíreným záľubám. Za posledných dvadsať rokov sa však pomaly dostal nad právnu ochranu bezpečnosti človeka. Reakcie zvierat možno len ťažko predvídať. V poslednom čase sa množia najmä útoky bojových plemien psov. Médiá stále častejšie informujú o incidentoch, keď chovateľ neustrážil psa a ten spôsobil zranenia s vážnymi následkami, niekedy dokonca so smrteľnými. Slovensko sa opäť šplhá na špičku povestného ľadovca škodlivou a zvrátenou predstavou o ochrane zvierat nad ľudským zdravím.

Vlastník psa alebo ten, čo ho sprevádza, je povinný zvieru zaistiť takým spôsobom, aby zabezpečil ochranu v blízkosti pohybujúcich sa osôb. V prípade, že nevykoná dostatočné opatrenia, ktorými by minimalizoval škodlivé správanie a reakcie psa, potom si musí byť vedomý následnej zodpovednosti za zvieratom spôsobené škody. Pes aj bez zjavnej príčiny – podnetu – môže zmeniť svoje správanie a byť útočný až agresívny. Spoliehať sa iba na to, že je cvičený a nikdy predtým sa neprejavil agresívnym či nebezpečným spôsobom, je úplne scestné. Chovateľ by mal predpokladať, že môže dôjsť k neprimeranej a nebezpečnej reakcii zvierata a mal by byť na takúto situáciu pripravený tak, aby ju zvládol.

■ KONFLIKTNÍ MAJITELIA

Každý chovateľ je povinný zachovávať taký stupeň pozornosti, ktorý si konkrétna situácia vyžaduje, aby zabránil alebo čo najviac obmedzil riziko vzniku škody na zdraví občanov a ich majetku. Skrátka: pes musí byť zaistený tak, aby bolo chránené okolie. Občan sa nemá mať na pozore pred pobehajúcimi zvieratami, čo je nezdravý, častý a verejne tolero-

vaný stav, dokonca aj na verejných priestranstvách. Táto povinnosť je jednoznačne na strane chovateľa. Neraz agresívne reakcie voči ostatným občanom o to viac zarážajú. Po upozornení na porušenie uvedenej zásady sa zavše stávajú terčom kritiky, nevyberaného slovného, ba aj fyzického útoku. Ak sa niekto nespráva v súlade s takto všeobecne stanovenou právnou povinnosťou, má byť postihnutý podľa Občianskeho zákonníka. Ten podľa ustanovení § 415 a § 420 hovorí o zodpovednosti chovateľa za škodu spôsobenú domácim zvieratom.

■ POTREBA PREVENIE

Prevenia škôd a úrazov úzko súvisí s konkrétnymi okolnosťami, najmä s miestom, kde sa chovateľ so zvieratom nachádza. Aj v tomto smere sa na majiteľa zvierata kladú zvýšené nároky. Obozretnosť umocňuje prítomnosť cudzích osôb, najmä detí, ktorých konanie a reakcie môžu byť neočakávané a iracionálne. Je napríklad dôležité, aby sme zabránili situácii, že sa v jednej chvíli ocitnú pes a dieťa v tesnom priestore a vo vzájomnom kontakte, čo vytvára nebezpečenstvo agresívnej reakcie psa na impulzívne správanie sa dieťaťa. Zúčastnili sme sa na

Niektoré útoky bojových plemien boli smrteľné.

viacerých súdnych pojednávaní, kde sa riešili prípady úrazov detí práve po takýchto spočiatku nevinných hrách s domácimi miláčikmi. Za následky a poškodenie zdravia maloletého dieťaťa nesie však spoluvinu aj jeho rodič, a to v prípade, ak zanedbá dohľad nad maloletým podľa ustanovení § 420 a § 438 Občianskeho zákonníka spoločne s tými, ktorí škodu spôsobili. Stanoviť mieru zavinenia a zodpovednosti nemožno

exaktným spôsobom. Po prípadnej žalobe je to na úvahe súdu.

Ak sa teda rozhodnete chovať zvieru, je žiaduce oboznámiť sa so všetkým, čo s chovom súvisí. Tiež treba prednostne zohľadniť skutočnosť, že chovateľ je vždy povinný postarať sa o to, aby predchádzal novej škode spôsobenej zvieratom, a urobiť všetko pre to, aby nedošlo k útokom zvierata na človeka, možnému úrazu, ťažkej ujme na zdraví alebo dokonca smrti.

Počas tohtoročného leta prišli nezávisle od seba Daniel Lipšic a Radoslav Procházka k vážnym rozhodnutiam. Lipšic zakladá politické hnutie, Procházka platformu. Keď po marcových parlamentných voľbách opustili poslanecký klub KDH dvaja poslanci – Daniel Lipšic a Jana Žitňanská – očakávalo sa, že sa k nim pridá i Radoslav Procházka. Procházka však zostal v KDH a svoje rozhodnutie odôvodnil tým, že okrem vízie a sna nepozná konkrétny program Lipšica. Lipšic sa zasa dištancuje od Procházkovej platformy, lebo vraj jeho projekt nepozná.

Dosah leta na KDH

Procházka o svojej platforme informoval koncom augusta, Lipšic o novej strane začiatkom septembra. Program Procházkovej platformy má názov Silná spoločnosť, jednoduchý štát. Vraj ponúka základy novej spoločenskej dohody. Procházka ráta s podporou KDH, ale aj mimo neho. A to je dosť veľký problém. Myslel azda na Lipšica a Žitňanskú? Aj keby nezakladali novú stranu, ľudia bez straníckej príslušnosti môžu vytvoriť maximálne spolok sympatizantov, ale nie platformu vo vnútri strany. Ak ráta s kolegom Lipšicom, nuž sa preráta. Lipšic plánuje vytvoriť široké neideologické hnutie, ktorého program sa veľmi podobá tomu, čo propaguje Igor Matovič. Predovšetkým zmenu volebného systému. Apropo, väčšinový volebný systém. Bol by ho rád presadil Vladimír Mečiar, páčil sa aj Robertovi Ficovi, prekážkou však boli malé strany. Malé strany nie sú naklonené tomuto riešeniu, lebo sa obávajú, že prídu o zastúpenie v Národnej rade SR. Väčšinový systém totiž predpokladá vytvorenie Slovensku toľko volebných obvodov, koľko má mať NR SR poslancov. Parlament by bol potom zložený z víťazov v jednotlivých volebných obvodoch. Ktorá politická strana má zaručený výsledok? Za dvadsať rokov existencie štátu sa nenašla podpora na zmenu volebného systému z pomerného na väčšinový práve u menších politických subjektov. Napokon ani koalície vytvorené po roku 1998, v ktorých KDH malo svoje zastúpenie, nepohli s volebným systémom. Dokonca nezmenili ani tak tvrdo kritizovaný jeden volebný obvod, vytvorený počas Mečiarovej vlády. Takže výkriky z opozičných lavíc nemožno inak hodnotiť ako chytanie sa populistickéj témy na získanie voličských hlasov.

Lipšic chce Slovenskú republiku so svojou stranou Nová väčšina postaviť odznova. Dvadsať rokov po vzniku štátu. Neskoro. Lipšic akosi vždy prichádza oneskorene. Tri a pol roka po kauze kupovania poslancov vyrukoval s priznaním, že to bola chyba. O Gorile vedel takmer rok predtým, ako sa kauza prevalila na verejnosť, no zhostil sa jej až pred voľbami. Propagandisticky, predvolebne. V súčasnosti hrozí, že by po najbližších voľbách mohol zostať bez teplého miestečka. Svojím spôsobom už otriasol parlamentnými stoličkami všetkých kolegov z KDH. Aj Procházku. Nezávideniahodná situácia pre kresťanských demokratov.

Eva ZELENAYOVÁ

Slovenčina je náš národný, živý a prirodzený jazyk

Fantómový „jazykový typológ“ opäť na scéne

Prof. Ivor RIPKA – Foto: Ladislav LESAY

Pravdepodobne nie som jediný, koho prinajmenšom prekvapili kvázi odborné výklady a konštatácie, publikované v texte nazvanom *Náš jazyk na samej špičke náročnosti*. Článok, ktorého autor sa aj tentoraz podpísal ako Vladimír Trnka, bol uverejnený v 29. čísle Slovenských národných novín, vydaných 28. júla tohto roku.

Tento „tajomný“ muž sa podobným zavádzajúcim výplodom neprezentuje, žiaľ, po prvý raz; svoje „typologické“ fantazmagórie sa mu už podarilo prepašovať napr. aj do mesačníka Extra plus. Najväčší rozruch spôsobil koncom roku 2007 na internete, kde dlhodobo a intenzívne „poletoval“ jeho výtvor (akýsi list) s názvom 10 najťažších jazykov na svete.

■ PODVRH?

Do Jazykovedného ústavu L. Štúra prišlo v tých časoch množstvo mejlov a listov, ktorých autori upozorňovali na priveľa protirečení a nezmyslov, obsiahnutých v inkriminovanom texte. Jeho autor, ktorý v liste „vyrobil“ trápne jazykové chyby sa podpísal ako „prof. Doc.(!) Vladimír Trnka, orgán (?) Jazykovedného ústa-

vu L. Štúra SAV, Jazykového odboru MS a Ústrednej jazykovej rady MK SR“. Každý súdny adresár paškvilu hneď poznal, že má do činenia s podvrhom podvodníka, no niektorí predsa len boli pripravení prijať bludy o akomsi ominóznom prvenstve nášho materinského jazyka. Vtedajší riaditeľ Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV S. Ondrejovič zareagoval aj tak, že kompetentnú odpoveď „zavesil“ na stránku pracoviska. Ústav vyhovel aj žiadosti serveru hoax.cz, ktorý odpoveď zverejnil na svojom serveri. Celá táto „kauza“ je zdokumentovaná a dostupná na internete ešte aj dnes.

■ POSUNY V DÁTUMOCH

Na tomto mieste zaiste nie je možnosť upozorňovať na všetky výmysly a lapsusy tzv. Vladimíra Trnku,

ktoré nakopil v svojom – redakčným nadpisom „prizdobenom“ – texte; glosovať možno iba tie najkrikľavejšie. Koncom septembra 2009 (to je istý časový posun; v textoch z r. 2007 písal V. Trnka o r. 2007, keď sa v Paríži naozaj konalo zasadanie Spoločnosti pre jazykovú typológiu, no slovenčina sa na ňom vôbec nespomínala) sa v Paríži nijakí jazykovedci nestretli, nijakú „rubriku“ nevydali. Čarovná je hneď úvodná formulácia, podľa ktorej „na svete je okolo 7 832 jazykov“; častica okolo, ktorá vyjadruje približnosť číselného údaja, sa spája s presným číslom. Museli to byť nejakí čudní vedomci, ktorí „po

flektivny (ohybný) jazyk. Mimoriadne konfúzne a dezorientujúco nebezpečné sú aj v článku v Slovenských národných novinách opakované „poznatky“ V. Trnku napr. o tom, že „len päť jazykov na svete používa tri rody“ (koľko je napr. len slovanských jazykov?), že „slovenčina ako jediný jazyk na tejto planéte má vzory prídavných mien, dvojhlasý a spodobovanie(!), že „slovanský jazyk má presne 465 gramatických výnimiek“ (ako možno vôbec takéto údaje uverejniť?), že slovenčina ako jediný jazyk sveta má 7 pádov (a je ich v súčasnosti naozaj sedem?), vybrané slová (!) a „najmä mäkké i a tvrdé y“ (a čo tak existencia a používanie príslušných grafém v češtine, poľštine i ruštine?) atď.

POLEMIKA

ošmich rokoch bádania, skúmania a študovania“, pri ktorom „brali do úvahy vývoj jazyka, úpravu pravopisu, štýl písma, znaky, reč, históriu jazyka a jeho gramatiku“ (sic!) vydali onú Trnkovu „rubriku“ desiatich najťažších a najľahších jazykov na tejto planéte“. Akékoľvek „rebríčkovanie“ či stanovovanie poradia „ľahkých“ a „ťažkých“ jazykov je pomýlené; je všeobecne známe, že všetky deti sveta si osvoja (naučia sa) svoj materinský jazyk za približne rovnaký čas, jazyky sú teda rovnako ľahké či ťažké. Nielen slovenskí jazykovedci prezentovali dostatok relevantných zistení a dôkazov o tom, že slovenčina patrí – ak to vôbec možno takto označiť – medzi najľahšie slovanské jazyky. V jazykovednej typológii sa hodnotí ako pomerne jednoduchý a pravidelný

■ NÁRODNÁ IDENTITA

Slovenčina (slovanský národný jazyk) so všetkými svojimi existenciálnymi formami či variantami je živý a prirodzený jazyk, ktorý sa vždy vyvíjal v spoločnosti a so spoločnosťou. Je to najpresvedčivejší výraz našej národnej identity, ktorý na plnenie svojich základných funkcií nepotrebuje byť označovaný nijakými perfidnými atribútmi. To, že sa ju niekto pokúša označovať za najťažší jazyk na svete, nie je pre ňu nijakým vyznamenaním a nezvyšuje jej prestíž. Je to mýtus, ktorý nachádza živnú pôdu možno aj preto, že slovenská verejnosť nemá dost relevantných základných informácií nielen o cudzích jazykoch, ale ani o svojom materinskom jazyku.

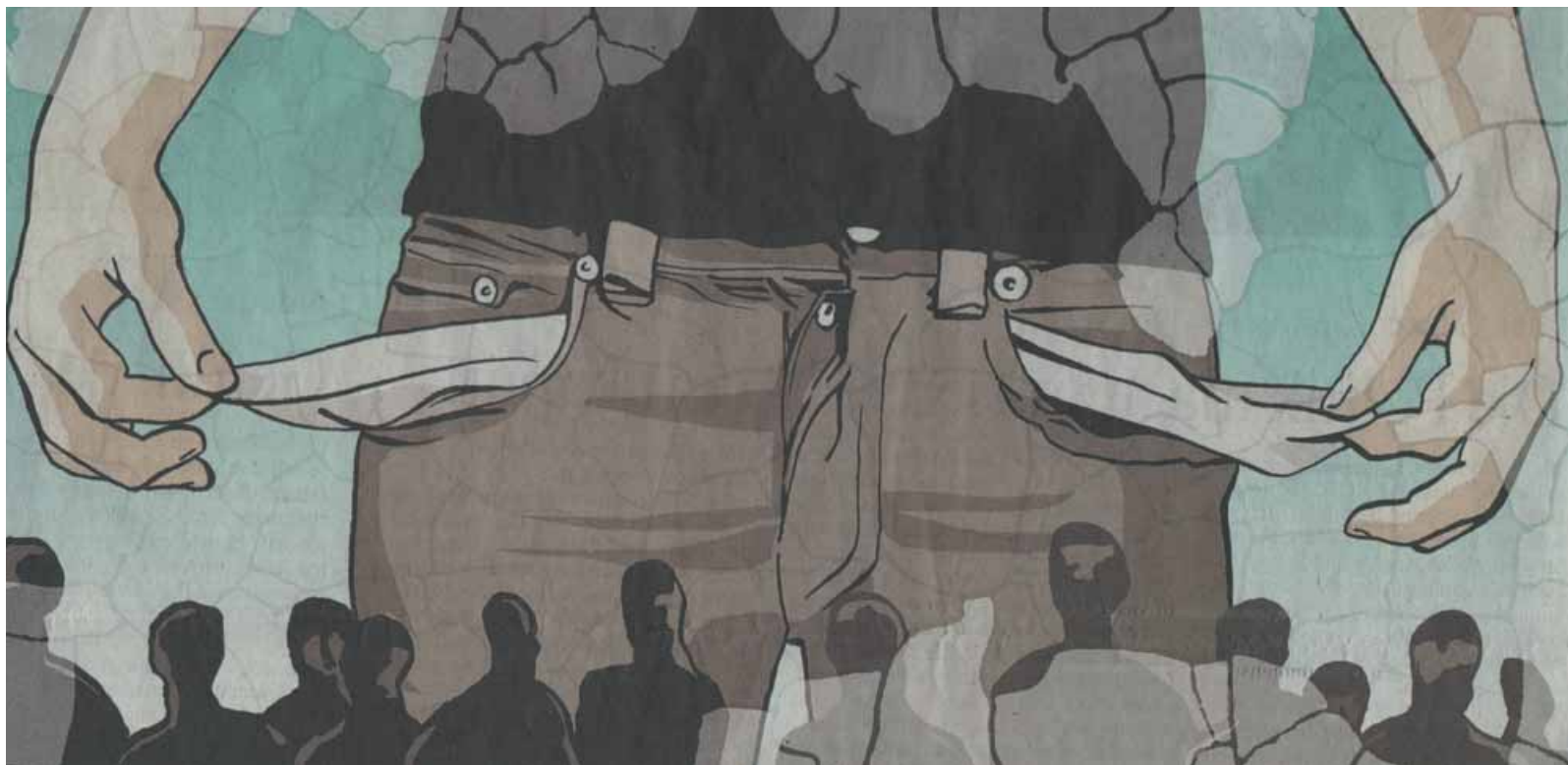
Autor je emeritný profesor.

Stávame sa obeťami politiky, ktorá sa nezaobereá ľuďmi, ale len číslami a štatistikou

Nemecká tlač o kanibalizme európskej krízy

Dušan D. KERNÝ - Ilustrácia: Frankfurter Allgemeine Zeitung

V posledných rokoch väčšina gréckeho obyvateľstva schudobnela, je oveľa nezamestnanejšia a častejšie aj bez strechy nad hlavou. Stále väčšia časť našej spoločnosti sa ocitá bez prostriedkov na to, aby terajší systém prežila. Najhoršie to postihuje ľudí v mestách, tí nemajú nijakú možnosť si aspoň niečo dorobiť. Škrty v zdravotnom systéme zasahujú najmä chronicky chorých, tí sú prvou obeťou politiky, ktorá sa nezaobereá ľuďmi, ale len číslami a štatistikami.

Stále viac počujeme o samovraždách, mladí ľudia odchádzajú za prácou do zahraničia a stávajú sa otrokmi zvráteného systému v krajinách, ktoré si iba kupujú čas na odklad, ale onedlho budú v takej situácii, ako je dnes Grécko.

■ POKUSNÝ KRÁLIK

„Neuplynul ani rok odvtedy, čo sme sa po prvý raz ocitli zoči-voči kanibalizmu: sociálne a hospodárske záujmové skupiny sa navzájom obviňovali, kto zapríčinil túto situáciu len preto, aby samé boli v tejto bezvýchodiskovosti poškodené čo najmenej. Dnes má kanibalizmus inú tvár: lúpežné prepady, pogromy na prisťahovalcov, vražedné útoky na protestujúcich občanov. V architektúre Európskej únie sa nepredpokladalo, že Nemecko zaujme takú dominujúcu úlohu, aby mohlo iné krajiny kolonizovať. Grécko je len pokusným králikom. Zrútenie ekonomiky je len najnovší prejav krízy, ktorá vždy bola najmä krízou morálnou, krízou morálky. Mám veľké obavy o budúcnosť, pretože kapitalizmus zničí všetko, len aby sám prežil.“ Predchádzajúce riadky sú výkrikom gréckeho spisovateľa Yanisa Makridakisa (1971). Jeho úvaha sa končí tvrdením, že Gréci už nevládzu ďalej a čakajú na koniec, nech už je akýkoľvek. Autor sa domnieva, že ak si Európa nepostaví nové ciele, tak nemá nijaký zmysel, aby sa udržala.

A je to jeden zo šiestnástich hlasov, ktoré v anketе Moja kríza uverejnil denník Frankfurter Allgemeine Zeitung. Každý euroštát má v anketе jeden hlas. Ten slovenský je z Prievidze od Mareka Mitaša, 28-ročného autora knihy Hriechy v rukavičkách (2010). Slovenský účastník kladie dôraz na to, že terajšia kríza nie je spôsobená ani tak nedostatkom, ale dostatkom, nadbytkom a najmä chorobným úsilím mať, vlastniť čoraz viac. Tak narastajú dlhy, zadlženosť. Hľadáme šťastie v bezcenných veciach a v zhrňaní peňazi. Otázka znie: máme v Európe krízu alebo je to skôr tak, že nemáme všetko, čo potrebujeme?

■ MERADLO – PEŇAŽENKA

Prievidzský autor vychádza zo svojej skúsenosti z nedávnej návštevy Egypta. V Káhire videl, čo

znamená skutočná kríza, naozajstná chudoba. A s tým porovnáva Európu. Slovenské obyvateľstvo vníma krízu najmä cez peňaženku, kríza preň znamená predovšetkým menej peňazi a menej pracovných možností. Slováci sú podľa neho frustrovaní, neistí a tešia sa čomukoľvek, čo im môže pomôcť. Prijímať finančné európske opatrenia ako kupovanie štátnych dlhopisov nie je správne, zadlžia sa budúce generácie. Blahobyť, dostatok sa nedá vytvoriť nepretržitým, nekonečným rastom. Žijeme najmä v morálnej kríze, domnieva sa autor z Prievidze na stránkach významného nemeckého denníka Frankfurter Allgemeine Zeitung.

Fínsky účastník ankety (ročník 1978) tvrdí: kríza sa začala v roku 2005, keď Nemecko a Francúzsko donútili Európsku úniu a dokonca Európsku centrálnu banku, aby sa riadila podľa hodnotiacich systémov (ratingov) súkromných amerických spoločností Moody's a Standard & Poors. Honba za hodnotením tri A, teda najlepším, od čoho závisí udeľovanie úverov a výška úrokov, sa odvtedy stali modlou fínskej politiky a ekonomiky. To, že Európska únia umožnila súkromným spoločnostiam, aby mohli rozhodovať o európskej ekonomike, má práve taký dôsledok, ako keby o dopingu športovcov rozhodovali výrobcovia dopingových látok.

■ NIE FEDERALIZÁCIU

Drvivá väčšina Finov dnes odmieta tak fiškálnu úniu, ako aj federalizáciu Európy. „Najlepšie by bolo,“ mieni Fín, „keby sme mali Baltickú úniu, založenú na protestantskej tradícii, a nemeckých, dánskych, ruských a švédskych bohatých. Patrili by do nej všetky nordické a pobaltské štáty – Nemecko, Poľsko, Rusko, Česko a Anglicko. Spoločným jazykom by bola nemčina, angličtina a ruština.“ Podľa neho by Baltická únia bola lepšia ako európske spoločenstvo.

„Politika ničí našu budúcnosť,“ to je názor španielskej autorky (1978) – účastníčky ankety. Kladie si otázku – čo vlastne robíme, aby sme zvládli krízu a umožnili našej mládeži, aby mala budúcnosť? Odpoveď: sme v kríze až po krk a nerobíme úplne nič. Kríza eura do značnej miery mení všetky naše štáty, ale

Španielsko mení úplne. Každý, kto si myslí, že to prejde ako búrka, je naviň. Kríza otriasa našimi základmi, fundamentom, týka sa nás všetkých, každého jednotlivca priamo alebo nepriamo. Musíme hľadať iné cesty ako doteraz na to, aby sme ochránili európsky sociálny systém.

Tridsaťdeväťročný Slovinec hovorí o pocite voľného pádu a tvrdí, že kríza zmení všetko a všetkých – zmení nielen Slovinsko, ale aj Nemecko. Pravda, mnohí vidia nádej najmä v Nemecku, ale zároveň chýba kritická, podrobná analýza nemeckej politiky – a tak úfňosť na Nemecko sa podobá vzťahu, ktorý má prichuť dobrovoľnej kolonizácie. V Slovinsku pocit voľného pádu prevláda a nikto, ani špičkoví politici či ekonómovia nevedia, či prijímané opatrenia budú mať účinok.

■ BÚRKOVÉ DUSNO

Rakúska účastníčka prieskumu (1976) otvorene hovorí: „Je dusno ako pred búrkou a aj keď sa nedá zvyšeobehovať, faktom je, že Rakúsko a Rakúšania nikdy neboli veľkými prívržencami vstupu do Európskej únie. Do značnej miery senzáciou je názor učiteľky výtvarného umenia a francúzskej spisovateľky (1969) odmenenej v roku 2009 Európskou literárnou cenou. S tromi deťmi žije v odľahlej dedine bez elektriny, vodovodu, televízie, pevnej telefonickej siete a je tam slabý signál pre mobil. Najbližší pekáč, lekár a železničná stanica sú kilometre ďaleko. Keď v zime napadne sneh, je s rodinou na tri mesiace odrezaná od okolitého sveta. Prv ako nastane zima, musí nachystať tri kubíky dreva na kúrenie do pece, nechodí ku kaderníkovi, kupovanie šiat považuje ani nie tak za luxus, ako skôr za hlúposť – má tak málo prostriedkov, že kríza je u nej doma – ale žije ďaleko od konzumnej spoločnosti, západný svet je pre ňu kultúrnou a duchovnou púšťou.

„Ľudia sa premenili na konzumentov nejakých produktov, ľahostajnosť, nevášnosť, nedostatok elánu, cynizmus pasujú k terajšej ekonomickej depresii. V spoločnosti, kde bytie a konzumovanie znamená to isté, je jasné, že ekonomicke kríza ubíja ľudí. Možno je kríza možnosťou zmeniť sa, odmietať konzum, mať vieru obohacovať seba a dru-

hých bez komercie. Kríza je možnosťou zmeniť sa.“

Portugalčan (1961) kritizuje európske stereotypy o „lenivých Grékoch“ a „tvrdé pracujúcich Nemcoch“. Tvrdí, že Nemecko dost mizerne zvláda svoju zodpovednosť v kríze, Deutsche bank na kríze ziskava, zarába, kým v Portugalsku podniky krachujú, lebo sa investuje do ekonomicky silných štátov. „Ani by som sa nečudoval, keby mi čoskoro na nemeckej colnej hranici položili otázku, či sa chcem ilegálne prisťahovať.“

■ VLÁDNE HNEV

Anketovaná Talianka (1958) hovorí, že hnev narastá, nálada je veľmi znepokojujúca, vládne hnev a zlosť na vládnuce privilegované vrstvy. Podľa nej kríza jestvuje od konca druhej svetovej vojny, len talianska spoločnosť sa tvárila, ako keby krízy nebolo. Terajší stav ukazuje, že je to systémová kríza.

Pre belgického autora (1952) je terajší stav nepochybne spôsobený naším životným štýlom, rabovaním zdrojov planéty a jej znečisťovaním odpadmi. Musíme si vytvoriť iný vzťah k planéte, ako aj v spoločnosti – čo ešte treba väčšmi, ako je táto kríza, aby sme si to uvedomili. Aj podľa holandského autora (1974) sú dôsledky krízy citeľné, ľudia strácajú prácu a potáčajú sa neistými životnými podmienkami. Pre írského účastníka (1966) je obrovská časť obyvateľstva deprimovaná, zadržaná, má obrovské dlžoby a zadlženosť sa zvyšuje, lebo platy a dôchodky sa kráčia. Keby sme žili v slobodnom trhovom kapitalizme, nemohol by byť skrachovaný mŕtvy bankový systém znovu oživený, ale žijeme v zombykapitalizme, nenormálnom systéme, kde bankový systém ako upír nielenže nežije, ale ešte k tomu aj v zárodku zabíja každú inú alternatívu, tvrdí Ír. Kríza sa nedotkla iba autorov na Malte a v Luxemburgu a pre osobný autorský úspech ju nepocítil na vlastnej koži ani mladý spisovateľ z Estónska.

Predchádzajúcimi riadkami, ktoré zďaleka nemôžu vystihnúť všetko, len upozorňujeme na rozsiahlu a mimoriadne zaujímavú, ako aj pôvodnú anketu FAZ ilustrovanú kresbami prázdnych vreciek, žobráčky a zúfalca...

Strašiak Grexit a dominový efekt

Grécko bojuje s vážnou finančnou krízou od konca roka 2009. Úplne závisí od záchranného úveru, ktorý mu schválili krajiny eurozóny a Medzinárodný menový fond. Teraz však eurozóna ešte viac znervóznela. Celkový dlh gréckej vlády sa do konca júla zvýšil na 303,5 miliardy eur z 280,2 miliardy eurového dlhu, ktorý malo Grécko koncom marca. Európskych lídrov tak čakajú kľúčové udalosti, ktoré môžu úplne zmeniť eurozónu.

Dnes už aj tí slovenskí politici, ktorí dosiaľ dôsledne obhajovali pozíciu eura, strácajú vieru v jeho prežitie: obávajú sa dominového efektu, ktorý by zasiahol celú eurozónu. Špekulácie o odchode Grécka z eurozóny v poslednom čase silnejú s tým, ako sa blíži splatnosť ďalšej časti úveru, ktorý krajina čerpá od eurozóny a Medzinárodného menového fondu. Vláda Helénskej republiky prisľúbila, že ďalšie peniaze už nebude požadovať – má totiž 8,2 miliardy eur, ktoré Medzinárodný menový fond vyhradil pre Atény na rok 2015, a zvyšok chce získať na trhu predajom dlhopisov. Pri ich predaji môže však nastať problém, pretože Grécko je prakticky odrezané od trhu.

Člen výkonnej rady Európskej centrálnej banky Jörg Asmussen zastáva tiež názor, že pre všetkých bude lepšie, ak Grécko v eurozóne zostane a že prípadný odchod zadlženej krajiny od eura by nebol dobrým variantom. Napriek tomu sa vyslovil, že ničivé zemetrasenie po tomto exite – nazývajú ho Grexit – nenastane. Na druhej strane Asmussen upozornil, že odchod Grécka z eurozóny by nebol úplne hladký, ako si doktorí predstavujú. Bolo by to spojené so stratou rastu a vyššou nezamestnanosťou a bolo by to veľmi drahé tak pre Grécko, ako aj pre Európu ako celok. Isté východisko v záchrane Grécka experti vidia v Európskom stabilizačnom mechanizme (ESM). Ten je trvalým záchranným fondom eurozóny a nástupcom dočasného fondu EFSF (Európsky fond finančnej stability). ESM je na riešenie takejto krízy lepším nástrojom než Európsky fond finančnej stability. Nemecký ústavný súd súhlasil s eurovalom. Podmienil však nemecké vklady kontrolou Bundestagom.

Európski politici obhajovali v minulosti bezprecedentne nákladné záchranné balíky pre Grécko tým, že jeho kolaps by viedol k panike na trhoch a strhol by do krízy ďalšie európske ekonomiky. K úsporám a reformám sa Grécko zaviazalo, keď prijalo od zahraničných veriteľov finančnú pomoc 130 miliárd eur. Plnenie dohodnutého programu je podmienkou, aby Grécko dostalo ďalšie časti úveru.

Peter JÁNOŠÍK

Najvýraznejšiu postavu slovenských dejov a novinárstva dnes pomaly nepoznáme

Roman Kaliský vo svetle textov publikácie Na poslednom úseku

Jeden z najväčších talentov Československa je posledných dvadsať rokov pre verejnosť neznámou tvárou. Aj pre tých, čo ho poznajú síce uznávanou, ale nenapodobňovanou autoritou, v ktorej stopách vlastne nikto nekráča. Nielen preto, že sa tam nezmestí, ale najmä preto, že to, ako písal dnes deväťdesiatnik Roman Kaliský (23. september 1922, Slovenská Ľupča), je výraz životného štýlu. Pravda aj to by bolo málo, keby Kaliský nemal charakter a talent, vynikajúcu slovenčinu – a životnú skúsenosť z čias, keď sa lámala doba a charaktery. Preto mohol napísať, že rokom jeho narodenia je rok 1944 – rok Slovenského národného povstania.

Dušan D. KERNÝ - Foto: Ladislav LESAY, Anton ŠMATLÁK

Roman Kaliský

V ňom – v Kaliskom – žije veľkosť tohto činu, tohto najväčšieho ozbrojeného povstania v slovenských dejinách, ktoré Slováci aj sami zorganizovali a aj sami uskutočnili. Jedinou vetou: Rok narodenia 1944 – povedal Kaliský veľa o tom, čo sa zrodilo v onom roku.

Knižka skvelých esejí Konfrontácie, kde popri ňom prehovorili bez bolestivosti mnohí iní rovesníci, trebárs Peter Karvaš, vyšla na poslednom vrchole ešte všeobecne zdieľanej slovenskej hrdoosti pre SNP v roku 1969 a ako reakcia na rok 1968 – práve vtedy išlo o to ukázať svoju akčnú samostatnosť v dejinách.

Rozhovor s Romanom Kaliským vieme cez klenbu rokov, desaťročí, najmä tých posledných dvoch, pretože v nich sa ukázalo, čo to znamená byť chlapom na správnom mieste, čo znamená povstalecká skúsenosť – skúsenosť vstúpiť do zápasu v správnej chvíli a zmeniť tok udalostí. To presne Kaliský neopakovateľne urobil. A tak z mnohého, čo povedal, ale najmä čo napísal, sa skladá tento rozhovor ponad desaťročia. Jeho základom je kniha jeho textov uverejnených v Slovenských národných novinách, Literárnom týždenníku, Koridore a Slovenskej Republike. Má názov sa Na poslednom úseku a vyšla zásluhou Drahoslava Machalu v edícii Svedectvá v roku 1997.

V roku 1989 mal 67 rokov, skončil dvadsaťročnú „kariéru“ murára a údržbára, odišiel do hôr na chatu, bola augustová noc plná hviezd, potok pokojne zurčal, ohník svietil a praskal – je to scéna na vstup do politiky?

V Hlase Ameriky práve vysielali správu o zadržaní a obvinení z protištatnej činnosti Hany Ponickéj, Vladimíra Maňáka, Antona Seleckého, Miroslava Kusého a Jána Čarnogurského – chystal sa politický proces – bolo treba napísať Husákovi, prezidentovi; napísala mu skupina ľudí, ale ja aj osobný list, lebo som mu mal čo pripomenúť z jeho, Husákovej lepšej časti života. Odpoveď sme nikdy nedostali, ale oba listy sa stali verejne známe, odvysielala ich Slobodná Európa. Tak som sa aj v novembri 1989 – počas súdu nad

Janom Čarnogurským – nefahko, ale predsa dostal do súdnej siene. Kedysi, keď ma v roku 1971 prepustili, bol mojím advokátom – a na mojom procese aj jedným publikom...

Teraz bola sieň plná, pred „Justičák“ bolo plno tiež, dav vyzývajú, aby sa rozšíril, stačí iskra a je zle, zhora zo schodíkov som sa ozval a povedal, čo bolo v súdnej sieni, ani amplión som nepotreboval – bol to môj prvý verejný prejav po vyše dvoch desaťročiach...

Dnes sa to zdá neuveriteľné, ale proces s Janom Čarnogurským sa začal päť dní po 17. novembri 1989, keď už všetko vrelo...

... proces sa konal v Bratislave 22. novembra, Dr. Čarnogurský bol obvinený z podvracania republiky, lebo vydával bez povolenia Bratislavské listy, o. i. v nich napísal „komunizmus historicky vznikol na protikresťanských základoch... komunizmus zanikne, a tak sa prekoná súčasné rozdelenie Európy“. Čo nasledovalo na procese sa nedá nazvať inakšie, len veľkým sólom pre obžalovaného, Dr. Čarnogurský odsunul senát i prokurátora do úlohy štatistov, respektíve nahrávačov. Len jediný raz sa predseda senátu pokúsil naformulovať do zápisu jeho výpoveď, potom už súdna sieň dlhé hodiny počúvala obžalovaného, ktorý pokojne, sústredene, plynulým štýlom diktoval priamo do protokolu svoje stanoviská k jednotlivým bodom obžaloby..., obhajoval svoje právo vysloviť aj najostrejšie názory na marxistickú ideológiu a neutrďateľné pomery v našej spoločnosti...

Písal sa 23. november 1989. Pravda uverejnila agentúrnu správu ČSTK o Dr. Čarnogurskom ako nepriateľovi socializmu, klérofašistovi, hlásateľovi zániku komunizmu a človeku, ktorý žiada z ústavy odstrániť paragraf o vedúcej úlohe strany – noviny ešte ani nevychladli a ráno o 8.45 trestný senát mestského súdu vyhlásil v mene republiky rozsudok, ktorým Dr. Jána Čarnogurského spod obžaloby v plnom rozsahu oslobodil. Bola to historická chvíľa v dejinách politických procesov na Slovensku!

Pravda, usiloval si sa zaangažovať do toho aj vtedajšie VPN...

... bez úspechu. Vypočuli sme si názory, akoby prípad Dr. Čarnogurského i ostatných štyroch (z Bratislavskej päťky) bol iba akousi skupinovú záležitosťou. Vtedy aj zo západných vysielateľiek bolo často počuť veľmi zúžené označenie „známy náboženský aktivista Ján Čarnogurský“. Preto som vo svojej poslednej reportáži pre Slobodnú Európu povedal: nie je to vôbec tak, Dr. Ján Čarnogurský je budúcim, ba už terajším slovenským politikom česko-slovenského formátu a európskeho rozľahu, ktorý svojou koncepciou kresťanskej demokracie je povolaný priviesť na politickú scénu veľkú časť slovenského národa zahnanú hneď po roku 1945, ale najmä po februári 1948 do kúta a oficiálne dodnes zaťaženú akoby dedičným hriechom ľudáctva, slovenského štátu a takzvaného klérofašizmu. Dr. Čarnogurský je schopný, zodpovedný a pripravený dať tejto latentnej politickej sile pozitívny a produktívny zmysel.

Tieto slová sú z 23. novembra 1989 a dodnes môžu slúžiť ako etalón, ako vzor takého rozhlasového spravodajstva, ktoré má hodnotu prorockej predpovede. Samozrejme Roman by nikdy nezniešol a ani nikdy neznášal, keď sa mu v jeho prítomnosti pochlebovalo, lichotilo – neznáša to ani teraz – pri svojej deväťdesiatke.

My musíme hovoriť o ňom nie kvôli nemu, ale kvôli sebe – Roman Kaliský je jednou z mála postáv našich dejín, dejín slovenských publicistov, ktorý vedel uchopiť historickú chvíľu priadne za pačesy – o tom svedčia jeho texty s dodnes elektrizujúcimi názvami: Pripravujeme sa na vzkriesenie! Nečakajme na zázrak, konajme! Dajme zbrohom federácii! Suverenita – prvý krok k samostatnosti, Návrh Deklarácie Slovenskej národnej rady o štátnej suverenite Slovenskej republiky.

Faktor času v období, keď je federácia v stave klinickej smrti, aby som parafrázoval dva názvy Kaliského statí, to bolo obdobie, keď novinár s povstaleckou skúsenosťou, so skúsenosťou z roku 1948 a s obdobím „odmäku“ šesťdesiatych rokov – zžitou s legendárnym Kultúrnym životom (o jeho limitoch a obmedzeniach vie dodnes kriticky hovoriť), bol na Slovensku jeden z mála, ktorý vedel čo urobiť pre jednotné, demokratické, slobodné, nezávislé a samostatné Slovensko, a jediný, ktorý vedel, ako to dať na známosť.

Jedna výnimočná legendárna scéna súvisí s textom Pápež Pavol VI. sa zaslúžil o SR. Odohrala sa 1. novembra 1990 a šťastní sú tí, ktorí ju zažili priamo alebo v televíznom prenose federálnej televízie, ako aj tí, ktorí si to vypočuli od samotného Romana Kaliského. Faktom je, že niečo také mnohovýznamové sa na Slovensku ani predtým a ani potom neodohralo.

Roman Kaliský osobne:

V dejinách slovenského národa sa 30. decembra 1977 odohrala udalosť ojedinelého významu: po 1 092 rokoch, ktoré uplynuli od smrti arcibiskupa Metoda (roku 885), sa Slovensko stalo samostatnou cirkevnou provinciou, keď pápež Pavol VI. pozdvihol Apoštolskú administratívu trnavskú na stupeň diecézy a túto diecézu súčasne povýšil s obvyklými privilégiami do hodnosti Stolice arcibiskupskej metropolity. Metropolitom Slovenska sa stala Jeho Excelencia arcibiskup Ján Sokol.

V normálnej dobe by bola z toho veľká a zaslužená sláva – historický krok presiahol hranice cirkvi, v istom zmysle sa stal štátoprávnym aktom, keďže dal do presného súladu hranice

slovenskej cirkevnej provincie s hranicami Slovenskej republiky (vtedy ešte Slovenskej socialistickej republiky). Lenže doba bola nenormálna a osobitne nežičlivá voči šíreniu pravdivých informácií, slobode myslenia a viero-vyznania zvlášť...

V Deň zmierenia 1. novembra 1990, ako svedčí Kaliský, „sa odohral impozantný pokus o prelomenie bariéry nevedomosti, nechoty a mlčania v Šaštínskej bazilike“. Po pontifikálnej omši, na ktorej bol prítomný aj prezident Václav Havel, vyšiel zo sakristie v bielom rúchu zvanom alba Gustáv Valach a predniesol pápežské dekréty v skvelom preklade Karola Kusíka, ako aj hlboké zamyslenie Milana Rúfusa a text Romana Kaliského: „... ohlas bol preveliký, pre mnohých obyvateľov Slovenska (o Čechách a Morave už ani nehovorím) to bol hotový objav, lebo sa po prvý raz, a to ešte pri takej vznešenej príležitosti dozvedeli, čo to vlastne Slovensko od pápeža Pavla VI. 30. decembra 1997 vlastne dostalo a ani o tom poriadne nevedelo.“

Tak Valach, Kaliský aj Rúfus posadili pápežské dekréty do rámca dejín, ale aj prudko tečúcej politickej doby. Len Valach a Kaliský mohli vydumať takúto udalosť. Vtedy, ktože si to pamätá, etnické politické strany na Slovensku, ktoré napokon dodnes neprestali so snahami o „osobitné biskupstvo pre občanov maďarskej národnosti“ vyhlasovali, že ich vrchnosť je v Ostrihome a nie v Trnave. Dokonca ústavné orgány (o. i. predseda SNR F. Mikloško) odmietli stanovisko kardinála Korca, aby pápežské dekréty boli vhodným spôsobom zakotvené do rozhodnutí Slovenskej národnej rady.

„Suverenitu slovenskej rímskokatolíckej cirkevnej provincie očividne, priam demonštratívne ignorovali mnohí kňazi a členovia rádov maďarskej národnosti spoza hraníc, nedbali na stanovisko metropolity Slovenska Jána Sokola a v jednu májovú nedeľu v roku 1991 odbavovali manifestačnú pobožnosť spojenú najmä s modlitbami za ustanovenie maďarského biskupstva v Komárne a manifestácia, ktorej dalo politickú pečať Maďarské kresťansko-demokratické hnutie a Együttélés, sa skončila provokatívne maďarskou štátnou hymnou,“ pripomína po rokoch R. Kaliský.

Pre Slovenské národné noviny môže byť len hrdoťou, že pôvodné rozpravanie o celej udalosti napísal Roman Kaliský pre toto matičné médium koncom roku 1992.

Nie vždy na ich stránkach však Kaliský dostal slovo, dokonca ani keď bol neplatený podpredsedom Matice slovenskej – na rozdiel od svojich platených nástupcov. Stalo sa tak v prípade ekonomickej analýzy Jóbova zvest – Matičný investičný fond, a. s., ilúzia a skutočnosť. Ešte dnes je vzrušujúcim čítaním logicky uvažujúceho človeka, príkladom toho, čo sa dnes nazýva investigatívna žurnalistika. Kaliský predviedol jej brilantnú ukážku rozbitím technológie kamuflovania v akcionárskej správe, dokázal absolútny krach zakladateľov a organizátorov Matičného investičného fondu. S chirurgickou presnosťou analyzuje zahmlievanie skutočností – a medzi iným veľmi jednoznačne kriticky poukazuje aj na vtedajšieho predsedu MS a zároveň predsedu predstavenstva matičného fondu, a. s. – pripomeňme si – píše sa rok 1994. Uplynie viac ako pätnásť rokov, kým Roman Kaliský – výnimočná osobnosť slovenského a matičného života – dostane najvyššie matičné ocenenie, toľko trvá, kým vedenie Matice prehltnie, čo jej Kaliský vmetol do tváre. Kaliský ako matičiar,

ale zároveň aj človek, ktorý matičnému fondu zveril svoj diel z kupónovej privatizácie. A potom uplynie už len krátky čas a to, na čo poukázal Kaliský v roku 1994, si dnes čvirkajú na škodu Matice vrabce bulváru.

Sadnúť si s Romanom Kaliským k skutočnej či pomyslenej fľaši jeho obľúbeného koňaku vždy znamenalo potešenie z toho, ako presne, výstižne formuluje, ako v malých či veľkých veciach vie nájsť príhodné slovo.

Kaliského príbeh sa skrýva v tom, ako hovoril o iných...

Je neuveriteľné, ako dokázal veci povedať, svedčiť o nich tak, aby bolo zrejmé, že hovorí o príbehu, ktorý je súčasťou dejín – a pritom to boli „iba“ novinové články. Také je jeho svedectvo o tom, ako sa dostávali diela Alexandra Isajeviča Solženicyna do sveta vďaka bratislavským, slovenským novinárom a rusistom. O tom, ako Pavol Ličko dokázal prelomiť bariéry nepriepustnej sovietskej izolácie. Vtedy, pred rokom 1968, to bola doslova svetová literárna, ale aj politická senzácia. Ale bol to Kaliský, ktorý to po rokoch presne faktograficky rozpovedal. A nielen to. V časoch najtvrdších, keď po roku 1970 jeho novinárskeho kolegu Pavla Ličku väznili, šiel na jeho súdny proces. Presedel dni v lavici, aby mohol o všetkom podať svedectvo a bol živou prítomnou podporou pre človeka, ktorého v tých časoch mnohí opustili a niektorí aj ochotne proti nemu svedčili. Kaliský videl všetkých, videl aj „dokument“, ktorý urobili v bratislavskej televízii, ale tých nenechuje, len im dal na vedomie, že o nich vie.

Keď po páde starého režimu rodinu Pavla Ličku neodškodňujú, jeho osobne nerehabilitujú, nezrušia platnosť hanebného rozsudku – Kaliský sa verejne ozýva a žiada – ako jediný – rehabilitáciu muža, bez ktorého by sa svet a komisia pre udeľovanie Nobelových cien o Solženicynovi a gulagoch tak skoro nedozvedeli.

Ale málo toho! Keď sa po rozpade Sovietskeho zväzu Solženicyn vracia tak originálne a nezabudnuteľne do vlasti – vlakom z východu, od Vladivostoku, od Tichého oceánu do Moskvy s mnohými zástavkami a vystúpeniami pozdravovaný ako prorok a napokon opäť umlčaný ignoranciou ruských, tentoraz už slobodných jelicynovských médií – je to Roman Kaliský novinár, nie rusista, nie prekladateľ umeleckej literatúry – ktorý o Solženicynovej anabáze píše. S pochopením ju sleduje, tentoraz na stránkach Literárneho týždenníka.

Kameň po kameni neopakovateľne Roman Kaliský si postavil pomník zo slovenčiny, predvádzajú jej schopnosti v rukách umného človeka. Nasadil korunu mnohým udalostiam za posledných dvadsať rokov – veľkým i zdanlivo malým. Dodnes je neodmysliteľný od zápasu za slovenčinu, slovenský jazyk, slovenskú štátnosť i od matičného zápasu za to, aby sa obrodila, aby do nej nastúpila nová krv, aby sa Matica a matičné hnutie zmenilo. Roman Kaliský je ozdobou a pýchou slovenskej žurnalistiky a občianskych postojov – ibaže ho nepoznáme a nenasledujeme a on sám by tieto riadky z novín vyhodil. Bez Romana Kaliského by mnohé veci vyzerali úplne inak – a niektoré by sa vôbec nestali.

Roman Kaliský v mladosti.

Žurnalistike patrí prvoradé miesto pri obnove zdevastovaného národného vedomia Štátotvorný proces a jeho reflexia v slovenských médiách

Josef DARMO – Foto: munimedia.cz

Slovenská republika sa nachádza nielen na križovatke štátových rozhodnutí, ale aj uprostred zápasu o budúci tvar a postavenie slovenskej žurnalistiky. Ako žurnalistiky zvrchovanej, žurnalistiky zvrchovaného štátu. Možno aj preto a práve preto prechádzame doslova dezinformačnou búrku, ktorá je vyvolaná tak odchádzajúcou totalitou, ako aj skompromitovaným čechoslovakizmom, ktorý chápeme ako reakciu na rozhodnutie slovenského národa ísť svojou cestou vlastných národných a štátnych záujmov. Je to zápas o rekonštrukciu zdevastovaného národného vedomia, kde žurnalistike patrí prvoradé miesto.

Cesta k pluralitnej demokracii, uvedomovací proces slovenského národa smerujúci k dovršeniu svojej štátnosti v duchu Charty ľudských práv, práva národov na sebaurčenie sa bytostne dotýka aj žurnalistiky a novinárov. Procesy na ceste od totality k demokracii navodzujú nevyhnutnú potrebu vrátiť žurnalistiku a slobodný informačný systém Slovenska Slovensku a svetu. Lebo bez suverenity informácií, bez suverenity práva tieto informácie šíriť, produkovať je akákoľvek suverenita štátu, národa nemysliteľná.

■ NOVINÁRSKA KRYŠTALIZÁCIA

Nastala kryštalizácia aj v novinárskych radoch; jej katalyzátorom sa stala otázka etická a mravná. Novinárska obec sa v uplynulých rokoch prudko diferencovala. Časť novinárskej obce, ktorej neboli ľahostajné otázky emancipačných úsilí slovenského národa, ktorým neboli ľahostajné lži o Slovensku, prezentácia národa ako spoločenstva fašistov, antisemitov, boľševikov sa združila v Združení slovenských novinárov, v Únii slovenských novinárov. Sú to publicisti, ktorých spojila myšlienka slovenskej zvrchovanosti. Ich profesijná

organizácia sa hlási k slobode informácií, dialógu, tolerancii, novinárskej profesionalite. Ale aj k etike, mravnosti tejto profesie, k hodnotám vyššieho princípu záujmov a práv národa, občanov. Hlási sa k povinnosti podávať svedectvo o myslení, čítení a túžbach nášho národa. Je to nie právo, ale povinnosť každej národnej žurnalistiky. Povedané našim popredným sociológom Dr. Antonom Štefánkom: „Každý národ má svojich vlastných žurnalistov, ktorých nemožno prenášať z jednej krajiny do druhej.“ Iba cez vyjadrenie slovenskej žurnalistiky môže byť náš národ prítomný v Európe a vo svete ako aktívny a rovnoprávny subjekt. Preto presadzovať zviditeľnenie Slovenska znamená viesť zápas aj proti dezinformáciám o ňom. A to je jeden z hlavných cieľov našej novinárskej organizácie.

■ INFORMAČNÁ OKUPÁCIA

Oslobodenie sa Slovenska, završenie jeho emancipačného procesu vo zvrchovanom štáte znamená tiež oslobodenie Slovenska z informačnej „okupácie“. Slovensko bolo či stále je nielen rozskúšané živé regionálnych, konfesijných, národnostných trení, ale

aj v oblasti žurnalistiky, kde sú v masmédiách sily, ktoré vyvíjajú tlak konzervovať toto nerovnoprávne postavenie Slovenska v čechoslovakisticky režírovanej historiografii, politológii. Cieľ nedovoliť Slovensku sceliť svoju politickú reprezentáciu, nepustiť do rúk Slovensko Slovákom. To je podhubie celej tej, miestami až nedostojnej, mediakratckej dezinformačnej kampane proti Slovensku. Slovensko je týmito dezinformáciami priamo okupované. Iba zbavením sa tejto dezinformačnej okupácie možno oslobodiť myslenie ľudí. Dnes vieme, že sociálnu okupáciu vždy predchádzala okupácia informačná. Preto zápas o národné oslobodenie, o národnostnú suverenitu mal a má dimenziu zápasu o informačné, duchovné oslobodenie. Vláda totality, tej ateisticko-boľševickej i tej liberálnej, bola a zostáva vládou nad myslením ľudí.

■ VLÁDA MÉDIÍ

Mnohí novinári hodnotovo ešte nezvládli možnosť žiť v atmosfére slobody. Pochopili ju len ako právo písať, čo si myslia, byť a priori v opozícii proti moci, manifestovať vždy a za každú cenu toto právo. Naša žurnalistika desaťročia slúžiaca totalite sa iba pomaly dostáva k vlastnej tvorivosti, vízií spoločenského rozvoja a k jeho tvorbe. Je v nej viac pochybovačnosti, depresie, podozrievania než načrtávanie, presnejšie dešifrovanie prúdov formujúcich demokraciu.

Masmédiá dnes pomaly, ale isto ovládli spoločnosť a mám obavu, že sme na najlepšej ceste k totalite niekoľkých ovládajúcich médií nad spoločenským celkom. Chvilami máme dojem, že sa tu praktizuje úspešný scenár uplatňovaný voči tzv. banánovým republikám, ak v nich vyvrelí na povrch emancipačné úsilia národov. Slovom, sme v situácii, keď prechádza aj novinárska profesia svojím emancipačným prerodom. Sme vo chvíli, keď

i žurnalista „musí postupovať chladnokrvne, s rozumom a predvídavo musí tvoriť ako politik predpoklady na budúci vývoj. Právny žurnalista musí mať cit k zodpovednosti. Svedomitosť a cit zodpovednosti sú žurnalistické vlastnosti, ktorými sa môžu pochváliť len talenty a novinárski géniovia.

Prchki peroškrabáci napíšu a majú vytlačiť všetko, čo im hnev a márnomyseľnosť či namyslenosť položia na papier. Zamličať nejakú senzačnosť z vyšších príčin je pre novinára takého druhu pravou nemožnosťou. Mimo pravdovravnosti a idealizmu žiada sa od pravého novinára iniciatívnosť, samostatnosť, rýchle rozhodovanie a istá smelosť a neobjavnosť napísať a obhájiť veci jednotlivcom i celým stranám a spoločenským skupinám neprijemná.

Áno, masmédiá majú byť v pozícii spoločenskej oponentúry. Táto oponentúra nemá však byť opozíciou z platformy opozičných strán, a teda z platformy ideologickej. Väčšina našich periodík si dáva do svojho záhlavia nezávislosť. Aká je skutočnosť – slabo maskované protežovanie ideológie, strán a zoskupení, starých čechoslovakistických štruktúr. Navyše až trestuhodne preberáme v tomto smere plytké politikárčenie politikov či hovorcov ich grémií. Chýba nestrannický nadhľad, chýbajú kritériá najvyšších hodnôt, ktoré by mala nezávislá žurnalistika sledovať.

Prevažná časť novinárov poučená minulosťou sa postavila na obranu demokracie. Lenže nemala by to byť obrana, akú nám kedysi nadirigovala KSČ. Vtedy mali novinári povinnosť slúžiť strane. Absentovalo právo slobodného názoru. Demokracia neznamená len obrátenie tohto vzťahu na mať právo na svoj názor a všetkých, ktorí sa postavili kriticky k nemu hodnotiť ako návrat totality. Právo vysloviť svoj názor je viazané aj povinnosťou niesť zodpovednosť za vypovedanosť.

Prvý slovenský námorný kapitán ovládal desať rečí, ale najradšej mal tú materinskú Zo suchozemskej Radvane na svetové moria

Pavol M. KUBIŠ – Foto: pravda.sk

Július Thurzo nebol len schopný námorník, ale to, čo prežil, vedel aj zaujímavo opísať. Mal nevšedný pozorovací talent, bystrého ducha a citlivé vnímavé srdce. Zanechal po sebe dielo, ktoré dnes čítame ako napínavé dobrodružné príhody starých morských vlkov. Dlho slúžil v rakúsko-uhorskom námorníctve. Až do vypuknutia prvej svetovej vojny brázdil vody svetových morí a oceánov.

Bol plavebným poradcom na našom veľvyslanectve v Belehrade aj oporou dolnozemskej Slovákov, ktorým prispieval radou a pomocou. Od roku 1923 pracoval v Bratislave ako prístavný kapitán, neskôr ako plavebný riaditeľ a napokon na Povereníctve dopravy a verejných prác. Pôsobil na Poriečnom plavebnom úrade v Bratislave a po roku 1945 pomáhal obnovovať dopravu na Dunaji. Hovoril si Giulio, Ivan, alebo kapitán TE. Tak o sebe píše v knihe spomienok pod názvom Po svetových moriach, ktorú už nestihol dokončiť, lebo smrť mu vyrázila pero z ruky. Zomrel 16. februára 1950 v Radvani, päť dní pred 68. narodeninami. V roku 1984 previezli jeho telesné pozostatky na Národný cintorín do Martina.

■ BEZ GRAJCIARA

Detstvo a študentské roky prežil v Brezne a neskôr v Banskej Bystrici. Ako desaťročný osirel a núdza v rodine ho nútila uvažovať o budúci vyhladkach. V rokoch 1893 až 1897 navštevoval Nižšie evanjelické gymnázium v Banskej Bystrici. V škole sa mu náhodou dostal do rúk prospekt Uhorskej

námornej akadémie vo Fiume – dnešnej Rijeke. Zaujal ho v ňom i fakt, že štúdium pre schopných chlapcov bolo bezplatné. V pozostalosti sa zachoval jeho list z Fiume, ktorý poslal 18. januára 1898 matke

Kapitán Július Thurzo.

a sestram. Píše v ňom: „Po taliansky sa už dobre dohodím. Teraz sa budem učiť po anglicky, neskôršie sa naučím po chorvátsky a potom vo svete aj iné reči...“ A naozaj. Ovládal desať rečí, ale najradšej mal tú materinskú...

Aj ďalší list z 23. februára 1898 je veľmi zaujímavý. Azda najlepšie charakterizuje národné čítenie mladého, už šestnásťročného študenta, ktorého síce odchovali maďarské školy, ale lásku k rodnej reči, ktorej sa nikdy v živote nesprenveril, udusiť nemohli. „... Bola ma

navštíviť krstná mama. Dostal som od nej 1 zl.50 a kus slaniny. Peniaze sa mi veru zišli; akoby ju bol sám pánboh poslal. Nemal som už ani grajciara. Krstná mama si aprehendovala, že som jej písal po slovensky. Povedala, že som pansláv. Nech si len vraví, čo chce, ja si z toho nič nerobím, aj tak budem len po slovensky písať...“

Skončil sa prvý, druhý i tretí školský rok a kadet Thurzo odchádza na parniku Mátyás Király ako praktikant na svoju prvú dlhšiu cestu - Taliansko, Španielsko, Francúzsko, južné Anglicko... V roku 1903 urobil dôstojnícku skúšku a o tri roky neskôr už mal v rukách diplom námorného kapitána ďalekej plavby. Pre jeho schopnosti ho roku 1912 vláda poverila plavbou do Austrálie, kde mal nadviazať styky v hlavných austrálskych prístavoch.

■ NAJMLADŠÍ KAPITÁN

„... Keď sa kapitán TE v sprievode generálneho riaditeľa námornej plavební spoločnosti dostal k ministrom obchodu, ten mu bez akéhokoľvek úvodu povedal: Vláda sa rozhodla nadviazať priame spojenie s Austráliou, pôjdete tam

vy. - Ale prosím, - pokúsil sa zaprotestovať kapitán TE, minister však pokračoval: Nikaké ale... Všetci na porade sa rozhodli pre vás, je teda vaša povinnosťou, aby ste túto cestu podnikli. Pôjdete do hlavných austrálskych prístavov, oboplávate tento svetadiel a podáte vláde dôkladnú správu. Poskytli sme vám tisíc libier ako akreditív a ja chcem, aby ste už o tri dni odplávali... Zbohom a šťastnú cestu.“

Tieto riadky o varí najvýznamnejšej ceste prvého slovenského námorného kapitána napísal v memoároch o tridsaťpäť rokov neskôr, keď mu na more zostali iba spomienky a niekoľko pamiatok z ciest, ktoré si doniesol. Čítaj z nich nesmiernu húževnatosť, vôľu, lásku, zmysel pre povinnosť i silu túžby, ktorá privedla Júliusa Thurza z Detvy na vlny oceánov. Etapa jeho života poznamenaného slávnymi morskými vlnami sa definitívne uzavrela na Vianoce 1918, keď sa vrátil k rodine do Radvane...

Július Thurzo bol človek, ktorý pri svojej námornej profesii vykonal veľa dobrého pre zoznamenie sa sveta so Slovenskom a Slováckmi. Bol to človek, akých je málo. Prvý slovenský námorný kapitán, večne hrdý na to, že je Detvan.

SEBAOBRAŇA

Princípy občianskej sebaobrány spočívajú v tom, že sebavedomý a informovaný občan pozná svoje práva a vie si ich uplatňovať vo všetkých sférach verejného života. Ide o práva zaručené nielen ústavou, ale aj ďalšími zákonmi a vyhláškami.

Všetci sme spotrebiteľia

Ukazuje sa, že občania SR sa zatiaľ svojej sebaobrány veľmi nevenujú napríklad ako radovi spotrebiteľia.

Svetový deň spotrebiteľských práv je v kalendári každoročne 15. marca už od roku 1962, keď J. F. Kennedy oficiálne deklaroval práva spotrebiteľov. Pravidelne si tento deň pripomína Združenie slovenských spotrebiteľov formálnou tlačovou besedou, z ktorej potom novinári majú problém vydať zmysluplný mediálny výstup. V Slovenskej republike sa daný dátum obchádza mlčaním štátnych inštitúcií, pod ktoré ochrana spotrebiteľa patrí, počnúc odborom ochrany spotrebiteľa a vnútorného trhu ministerstva hospodárstva cez Slovenskú obchodnú inšpekciu po ďalšie orgány trhového dozoru a štátneho dohľadu.

Je to zvláštne, lebo Slovensko rovnako ako všetky štáty EÚ podpísalo dokument Stratégia spotrebiteľskej politiky na roky 2007 – 2013, v ktorom, okrem iného, je aj oblasť vzdelávania spotrebiteľov. Z dokumentu vyplýva, že má ísť o systematický proces, keď spotrebiteľmi sú všetci občania po celý život. Podľa Združenia občianskej sebaobrány túto tému zodpovední za ochranu spotrebiteľa obchádzajú, len čiastočne ju supľujú médiá rôznych zameraní a niektoré občianske združenia. Vo verejnosti prevláda názor, že ochrana spotrebiteľa je u nás nedostatková. Problém je aj v tom, že väčšina z nás si svoje spotrebiteľské práva poriadne neuvedomuje, a teda si ich ani neuplatňuje.

Ochrane spotrebiteľa u nás chýba koncepcia. Tá sa nenaplní tým, že papierovo splníme požiadavky Európskej komisie a formálne sa jej smernice zapracujú do legislatívy.

De iure sú požiadavky EK splnené, no v praxi to nefunguje. Európska komisia už oficiálne konštatovala, že Slovensko slabo chráni spotrebiteľov. Konkrétne bolo poukázané na nekalé a neprimerané podmienky v spotrebiteľských zmluvách. Zastupovanie poškodeného spotrebiteľa na súde dobrovoľníkmi z občianskych združení, ktoré sa už dostalo do zákona, sa dá považovať za fikciu. Mnohí tvrdia, že je to pre nedostatok finančných prostriedkov, ktoré združenia na ochranu spotrebiteľa čakajú od štátu, keď od peňazí sa odvíja všetko. Lenže jadro problému je skôr v nedostatočnej koncepcii ochrany slovenského spotrebiteľa prostredníctvom občianskych združení. V spotrebiteľských zmluvách nekalé a neprimerané podmienky naďalej pretrvávajú a nemá na ne dosah ani komisia zriadená na kontrolu a odstraňovanie nepravostí pri Ministerstve spravodlivosti SR. Žiaľ, už príliš dlho a ešte stále je to u nás tak... Dokedy?!

(rkh)

Farby, tóny, vône a chute života slovenských osád u našich južných susedov v Piliši

Ostrov Slovákov v Maďarsku nechcú byť územím strokotancov

Text a foto: Jozef SCHWARZ

Slovenský život v Maďarsku má rozličné farby tóny, vône, chute. Jeho vyznenie nie je vždy veselé alebo lahodné, pripletie sa aj blen, fa- loš, disharmónia či obyčajná ľahostajnosť. Mnohé závisí aj od materskej krajiny. Slovenské národné noviny majú vôľu prispieť ku kvalite slovenského života v Maďarsku pravými slovenskými prísadami.

Slovenská samospráva v Huti (Pilisszentlélek) – dnes mestská časť Ostrihomu – usporiadala koncom augusta VI. stretnutie pilišských slovenských osád. Na lúke za miestnym kostolom a školou sa už v predpo- ľudňajších hodinách zišli účastníci súťaže vo varení perkeltu. Oficiálny program sa začal slávnostnou dvoj- jazyčnou svätou omšou. V bohatom kultúrnom programe na prírodnom javisku sa potom vystriedali folklórne skupiny pilišských slovenských osád. Tolko správa zo slovenských médií v Maďarsku.

■ OSOBNÁ SKÚSEŇ

Na stretnutí som sa zúčastnil už po druhýkrát. Vždy to bol výborný zá- žitok. Po všetkých stránkach. Pre telo i ducha. Ale najprv širšie súvislosti.

Často sa uvádza ako príčina asimilácie Slovákov v Maďarsku ich rozptýlenosť po maďarskej krajine. Slováci tam žijú (žili) najmä na juhu, známa je predovšetkým Békešská oblasť pri rumunských hraniciach. Často sa spomína aj v strede kraji- ny ležiaci Sarvaš. Len skutoční zá- ujemcovia o tamojší slovenský život vedia, že silná slovenská väčšinová populácia bývala v Níredháze (Nyí- regyháza) na východ od rieky Tisa a v obciach okolo Pešti na ľavom bre- hu Dunaja. Slovenský bol (je) aj južný Novohrad a vrchárske dedinky v Matre, Zemplínskych a Bukových vrchoch pri Miškovci. A silným „slo- venským ostrovom“ sú aj pilišski Slováci v dunajskom ohybe nad Os- trihomom a Vyšehradom, kde sa odo- hrávalo spomínané stretnutie.

Ako protiklad sa uvádza, že Ma- ďari na Slovensku obývajú súvislý pás územia popri južnej hranici na- šej krajiny. Nesúhlasím s tým! Veď aj slovenské ostrovy v Maďarsku tvoria takisto súvisle obývané slo- venské územie. Určite je „slovenský

pás“ na západe ohraničený Tardo- šom neďaleko Dunaja, kde sa začína pilišsky „slovenský ostrov“, ktorý je Budapešťou napojený na východo- peštianskych, novohradských a spo- minaných vrchárskych Slovákov až po Slovenské Nové Mesto východne od Košíc. Najmenej 250 km! A že sú medzi nimi maďarské dediny? A je to u nás inak? Napríklad Palárikovo, Komjatice, Šurany a ďalšie tvoria „slovenský ostrov zo všetkých strán obklopený maďarskými dedinami. Podobne maďarské dediny východ- ného Slovenska sú oddelené od „sú- vislého“ maďarského osídlenia čisto slovenskými obcami od Košíc po Bodrog a na juhu nielen po maďarskú hranicu; slovenské dediny ju plynule prekračujú v Zemplínskych vrškoch.

Zachovanie slovenskosti či ma- ďarskosti alebo asimilácia nie je otáz- ka zemepisná, ale politicko-kultúrna. Slováci v Maďarsku nemajú možnosť sa k svojmu jazyku a kultúre hlásiť, nemôžu ich pestovať tak ako Maďari u nás. Nie sú tam na to, na rozdiel od Slovenska, vytvorené potrebné legis- latívne a organizačné podmienky.

■ PILIŠSKÝ PRÍKLAD

Napriek tomu Slováci v Maďar- sku ešte žijú! Dokladom bolo aj spo- minané stretnutie v Piliši. Mnohí naši slovenskí rodáci by boli určite pre- kvapení a možno sklamaní z preja- vov a podôb súčasného slovenského života v Maďarsku. Určite sa tam nemáva lesom slovenských vlajok, dvojazyčná svätá omša neobsahu- je slovenskú hymnu. Slovenčina sa ozýva (slovenské sú najmä piesne, ktoré tu znejú; sú prekrásne!), ale ur- čite prevažuje maďarčina. Dalo by sa povedať, že je „rokovacím“ jazykom podujatia. Nečudo! Veď jej rozumejú všetci, okrem mňa a mojej rodiny.

Posledné slovenské školy v Ma- ďarsku zavreli okolo roku 1960. Už

pol storočia rokov sa nevychováva „slovenský dorast“ schopný sloven- sky čítať a písať. Tí, čo to dnes do- kážu, majú dosť skoré ročníky naro- denia alebo študovali na Slovensku. Ďalší mali osvietených slovenských rodičov, ktorí ich to naučili doma v ro- dine. Nie je ich veľa. Napriek tomu sa počet účastníkov stretnutia sloven- ských osád v Huti blížil k niekoľkým stovkám. A napriek skutočnosti, že ich slovenčina sa stráca s „ubúdajú- cim“ vekom – čo mladšie hovorí hor- šie alebo nehovorí slovensky vôbec – hlásia sa k slovenskosti svojich obcí. Prečo je to tak, je hodné vedeckej analýzy.

Osobne si myslím, že svoju slovenskosť čoraz viac chápu ako regionálne špecifikum. Povedia si, som Maďar – Slovák. Tak ako u nás obyvateľ okolia Malaciek povie: som Slovák – Záhorák. Možno aj preto obsahom takýchto stretnutí sú čoraz menej programy viazané na sloven- ský jazyk a čoraz viac sa maďarskí Slováci bavia inými zručnosťami. Víťazí gastronomická pridaná hod- nota – šiškový festival, varenie ha- lušiek, robenie vína či ochutnávka dobrej slivovice...

■ PERKELTOVÉ PRETEKY

V Huti sa organizátori tohto roku orientovali na súťaž vo varení perkeltu. Encyklopédie na túto tému píše: „Pörkölt (perkelt) je vyrobený z mäsa, z cibule, zo sladkej papri- ky a z korenia. Papriky, paradajky alebo paradajkový pretlak, majorán a cesnak sú obyčajné dodatky k zá- kladnej receptúre. Toto jedlo možno pripravovať z bravčového, teľacieho, kuracieho mäsa alebo baraniny. Čím jemnejšie mäso, tým kratšie sa dusí.“

Perkeltové preteky podstúpilo šesť družstiev – z Kestúca (Kosztol- cz), Mlynkov (Pilisszentkereszt), Do- rogu, Senváclavu (Pilisszentlászló),

Modorošu (Mogyorosbánya) a domá- ci. Každý postupoval inak. Prví uro- bili najprv lečo a v ňom dusili mäso, iní pridali ku klasickému postupu aj huby, ďalší fazuľu a drobký z cesta, jeden z tímov nespravil základ z du- senej cibule, ale začal mäso dusiť len na troche masť. Výsledok: per- kelty boli prudko jedlé! A na dôvažok – pre všetkých účastníkov navarili perkelt (ja by som povedal, že guláš) z diviaka, ktorý ešte deň predtým behal po okolitých vrškoch. Ako som už napísal, organizátori urobili veľa dobrého pre telo (výborné jedlo a ča- pované pivo na mieste) i pre ducha (omša a skutočne páčivé spevy a tančičky najmä na slovenskú nôtú).

■ PODPORA DOMOVINY

Nie som prorok, jasnovidec, do- konca ani prognostik. Nevie, ako to dopadne so Slovákmi v Maďarsku. Viem však určite, že ak nepomôže materská krajina, pozitívna zmena v zachovaní slovenskosti nepríde. Zachovanie je potrebné v dvoch smeroch. V podpore ich hrdosti

na slovenské korene! To znamená spojiť naše kapacity s miestnymi slovenskými pri odhaľovaní sloven- ského podielu, podielu Slovákov v Maďarsku na uhorskej či maďarskej histórii. Ich podiel nebol o nič menší ako maďarský. Vietť našich krajanov k prehľbovaniu slovenskej hrdos- ti, ktorá rešpektuje ich maďarské občianstvo, aj našou masovejšou účasťou na ich podujatiach. Aby sa presvedčili, že sme im nie ľahostaj- ní. Po druhé: v poslovenčovaní pro- stredia, čo znamená predovšetkým nielen kvalitnú a bezplatnú výučbu slovenčiny či už prostredníctvom ma- ďarského alebo nášho štátu, ale aj dostupnosť slovenského slova. Aby počuli, či videli slovenské slovo. Aby sa mohli porozprávať čo ako kostrba- to po slovensky.

Slovenské národné noviny sa pokúsili niečo urobiť v tomto sme- re. Na stretnutí som rozdal desiatky starších čísiel SNN z tohto roku. Na prevkapanie – rozobrali si ich! Viem, je to veľmi malý krôčik, ale vykročili sme.

Slováci v maďarskom Piliši sú kultúrne aktívni.

Objavovanie svetovej mytológie mi postupne odhalilo jeden zvláštny fakt – a to, že dejiny Slovenska sa za celý čas svojej existencie nebo- li schopné nabaliť svojou vlastnou mytológiou. Dokonca akoby ani nemali vlastný panteón pôvodných bohov. Respektíve mali ho, ale až na zopár frekventovaných mien ako Vesna, Perún, Lada bol zabudnutý, stratený v prachu storočí.

■ VAJCE NA ZAČIATKU

Len nemnohí dnes vedia, kto bol bohom staroslovanskeho pra- počiatku. Čo znamená rozprávkové podobenstvo o zlatej kačke a zlatom vajci. Prečo sa v našich ľudov- ých rozprávkach často vyskytuje veľký hadí kráľ, ktorý stráži svoje poklady v hĺbinách zeme?

No, áno..., rozprávky. Sú há-

Slovania v najstarších časoch uctievali ako svojho najvyššieho a hlavného boha Roda

Kým Perún zasadol na nebeský prestol

Zuzana KUGLEROVÁ - Ilustrácia: Pavel BLEY

Jednou z mojich najmilších kníh v detstve boli Staré grécke báje a povesti od Eduarda Petišku. Jeho rozprávania o hrdi- noch a bohoch, ktorí mali typické ľudské vlastnosti, no zároveň ich ľudská fantázia obdarila nadprirodzenými schopnos- ťami, jatrilo aj moju obrazotvornosť. Prelúskala som ich párkrát a navnadená osudmi gréckych bohov som hľadala niečo podobné. Našla som. Rovnako zaujímavú a krásnu mytológiu mali aj starí Egypťania, Rimania, India a iné národy...

dam poslednú stopou, kde sa dá naša mytológia objaviť. Prizrite sa im preto bližšie. Ak sme hľada- li jedno z najčastejších slov, čo sa v nich vyskytuje, prekvapujúco by sme zistili, že sú to tie, v ktorých sa používa koreň „rod“ – kráľov- ská, chudobná rodina, rodná zem, rodený princ, rodička, roduverný rytier, rodomom atď. No a práve za ním je ukrytý ten, čo je za všet- ko zodpovedný – boh prapočiatku a vzniku. Jeho meno je Rode. Patrí k nemu príbeh, ktorý sa často obja- vuje v motívoch slovenských ľudov- ých rozprávok.

Celkom na začiatku nebolo nič, len obrovská nekonečná voda oce- ánu. Na ňom sa plavila zlatá kačka. Tá kačka mala v sebe zlaté vajce. Spal v ňom Rode dlhým a hlbokým spánkom. No vlny vód hádzali kač- kou z jednej strany na druhú a vaj- ce z nej vypadlo. Prasklo. Zopár kvapiek sa dostalo do vajca a zo- budilo Rodu. Zistil, že je na sve- te celkom sám. Preto si z kvapiek

vody stvoril Ladu – bohyňu krásy a mladosti. Splodil s ňou synov a dcéry. Medzi inými aj Perúna, svojho najmladšieho syna, ktorý po ňom prevzal neskôr jeho moc.

Do tohto rozprávania je zaklia- ty nielen začiatok staroslovanskej mytológie, ale aj dvojvrstvenosť slovanskeho panteónu. Zjednodu- šene sa dá povedať, že v svojich starších dejinách starí Slovania uctievali ako hlavného boha Roda a až neskôr prišlo k akejsi „paláco- vej revolúcii“, v ktorej moc prebral Perún.

■ PANTEÓN BOHOV

Takže bohom prapočiatku bol Rode a Lada bohyňa krásy a lásky sa stala jeho ženou. Splodili spo- lu viacerých synov. Najstaršie boli dvojčatá – Triglav (aj Belobog) a Svarog (Černobog), ktorý zá- pasil o titul božského kováča s Radegastom. Rode priviedol na tajomnú pramatku zem Mokoš, ktorá dala okrem iných nadpozem-

ských bytostí život aj zlej More- ne, ďalšie božské potomstvo. Po milostných avantúrach s bohyňou Sedun, ktorá bola stváňovaná ako koza, a s bohyňou Zedun, kto- rá mala podobu kravy, sa narodili Perún a Veles. Perún, aj keď bol z Rodových synov najmladší, zre- jme po dajakých zákulisných intri- gách a úkladoch zasadol na trón po otcovi ako hnevlivý nebeský hromvládca a bleskobijca. Ve- les bol boh úrody a dobytky, ale aj vládca podsvetia, kde mu slúžil démon Zoltýs – skrútený do kľbka v podobe hada strážil všetky zem- ské útroby a jaskyne. Na Velesovu počesť Slovania každý rok konali slávnosti za hojnosť úrody. Bez toho, aby si naši predkovia nena- klonil Živu – bohyňu životodarnej sily, však nevložili do zeme ani zrno obilia. Rovnako priaznivo im musel byť naklonený Dažbog – boh dažďa aj Stribog – boh vetra.

Vládkyne víl a lesných žien Divy lákali počestných a tancova-

li za svitu boha mesiaca Chorsa. Pramatka zem Mokoš zosiela medzi ľuďi Morenu, nenávidenú bohyňu zimy a smrti. S ňou sta- točne a víťazne zápasila Vesna, bohyňa jari. Aby bolo jej víťaz- stvo isté a nespochybniteľné, naši predkovia pridali Vesne na po- moc Jarrila, čo bol mužský ekviva- lent s podobnými danosťami, ako mala bohyňa jari...

Okrem nich Slovania uctievali aj množstvo démonických bytostí a škriatkov. Ďas a Bes – sluhovia Moreny – nosili choroby, nešťas- tia, horúčky. Simorg bol strašidel- ný lesný obor a Did lesný škriatok. Pralesné húštiny a skalné strmi- ny obýval celý ansámbl ďalších bytostí, ktorým sa naši slovanskí predkovia klaňali, báli sa ich a pri- nášali im obeť. Zaujímavé boli aj niektoré posvätné predmety, tre- bárs Alantír bol kameň bytia a ne- bytia – smrť aj život dokopy, práve k nemu sa dávali dary bohom a na ňom sa obetovalo.

Cenu Kysuckej kultúrnej nadácie udelili v tomto roku Jánovi Čomajovi Drotárske slnko v srdci Čadce

Text a foto: Dušan MIKOLAJ

Bartolomejský kermeš, teda hody, jarmok v Čadci tradične sprevádza Drôtománia. Podujatie je poctou pradávne drotárstvu a tisícak známym i zabudnutým ľuďom, ktorí sa týmto remeslom živili i zbohatli na ňom, aj tým, čo sa mu v súčasnosti venujú aktívne alebo ho na mnohoraký spôsob propagujú a podporujú.

Pokračovatelia v drotárskej tradícii.

Pri zrode Drôtománia bol dlhoročný riaditeľ čadčianskeho Domu kultúry Miroslav Ďurica – mimochodom jeden z bratov významného historika Milana; v súčasnosti jeho podobu iniciatívne formuje vedúca odboru kultúry mesta Katarína Šulganová – pravda v súčinnosti s ďalšími pracovní-

kmi, aktivistami kultúry a fanúšikmi remesla charakteristického pre Kysuce a výrazne pre širšiu oblasť terajšieho Bytčianskeho okresu.

■ ROZVÍJANIE TRADÍCIE

Vlani sa Čadca začala počas svojho kermeša formovať ako centrum drotárstva s ambíciami pre-

siahnuť región Drotárie – ako pomenoval historické územie s vyše 150 drotárskymi obcami neprávo zabúdaný spisovateľ Anton Bielek (vlani uplynulo sto rokov, čo zomrel vo Viedni pri návrate domov). Zvesť o kráse a forteli drotárskych tvorcov začal verejne spletať čadčiansky rodák Juraj Šerík, ktorý vo svojej tvorbe rozvíja odkaz pradeda Jozefa Holánika-Bakeľa, jedného z prvých drotárov s umeleckými ambíciami, nositeľa viacerých ocenení na svetových výstavách na začiatku 20. storočia. Symbolom jeho vecného posolstva je srdce. Miniaturnými srdiečkami býva obklopený na každej svojej prezentácii. „Originálne“, teda povedzme prvotne monumentálne visieva na divadelnej scéne čadčianskeho domu kultúry pri slávnostných príležitostiach. Jedno z ďalších splietal vlani na ústrednom námestí spolu s každým, kto mal chuť vyskúšať si pevnosť a zároveň poddajnosť drôtu. Rýdzo kysucký originál nesie dnes už názov Srdce pre Slovensko. Tento rok sa k Šeríkovi pridala jeho generačný druh Čadčan Róbert Hozák. Drôtoval veľké Slnko.

■ PROPAGÁTORI DROTÁRIE

Prvú cenu udelili spisovateľovi a vysokoškolskému pedagógovi Andrejovi Ferkovi a in memoriam jeho otcovi Vladimírovi Ferkovi, autorovi významného diela o slovenských drotároch Svetom, moje, svetom. V roku 2008 si prebral cenu – priamo z rúk Karola Guleju – akademický maliar Miroslav Cipár, narodený v osade Semeteš, patriacej do obce Vysoká nad Kysucou, autor aktuálnej výtvarnej značky symbolizujúcej kraj Drotárie a drotársku tradíciu, ktorý sa vo svojej tvorbe významne inšpiroval remeselnými tvarmi a formami „splietania z drôtu“. Nasledujúci rok si Cenu Karola Guleju prevzali významní tvorcovia drotárskych komorných i monumentálnych diel Ladislav Jurovský a jeho syn Ladislav Jurovský ml., členovia Umeleckej besedy slovenskej. Ocenenie v roku 2010 získal spomínaný Juraj Šerík a vlani udelili Cenu Karola Guleju 75-ročnému kysuckému rodákovi, tiež členovi UBS Štefanovi Mlichovi zo Žiliny, ktorý drotárske remeslo povýšil na svojbytný umelecký artefakt.

No a za rok 2012 Cenu Karola Guleju odovzdali na slávnostnom zasadnutí Mestského zastupiteľstva v Čadci Jánovi Čomajovi za jeho

najnovšiu knihu Drotárska odysea, ktorá vyšla v roku 2011 vo Vydavateľstve Maticy slovenskej. Významný spisovateľ Ladislav Ťažký svoj úvodný príhovor k nej nazval Od drotárskeho fleku ku kráľovskému šperku. „Po jej prečítaní,“ napísal, „som žasol, čo všetko a na aké úrovni autor vykútral, poznášal, zabudoval, umelecky pretavil a čitateľovi predstavil. Je to historická, vedecká, dokumentárna kniha, sú však v nej aj črty reportáže, ale čo ma ako prozaika najviac zaujalo – sú v nej aj názny vynikajúcej prózy, veľmi napínavej, s dojímavým dejom, s drámou krutého osudu drotárov a ich džarkov.“

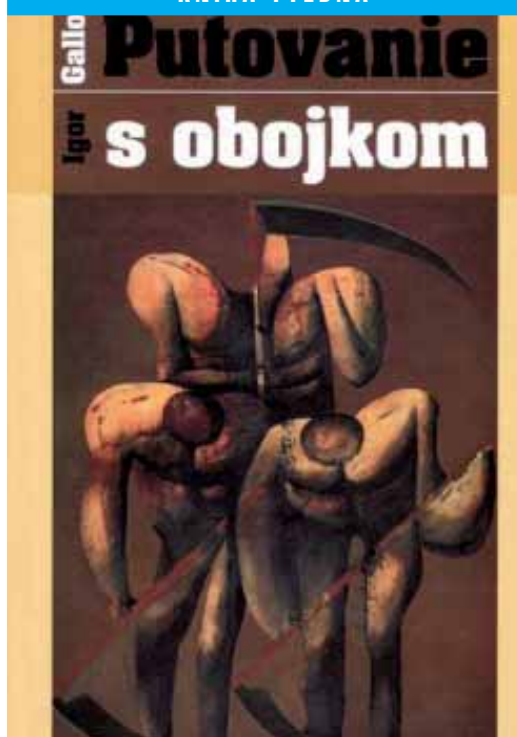
Srdce pre Slovensko z tvorivej dielne Juraja Šerika chytá za srdce stovky fanúšikov.

Zrelý plod košatej poézie i prózy

Igor Gallo: Putovanie s obojkom, Vyd. Spolku slovenských spisovateľov 2012

KNIHA TÝŽDŇA

Na pohľad útlá knižka dôstojne navrhne košatú trojdimenziálnu dielo Igora Gallu – poetické, prozaické i literatúru faktu. Krehké poviedky, inšpirované návratmi do rodného Horehronia, čiernych baľockých lesov a drevenice, ktorá je už niekoľko desaťročí Gallovým útočiskom pred ruchom veľkomesta a atakmi civilizácie, striedajú chlapčensky úprimné spomienky na detstvo v Brezne a krištáľovo čisté verše akoby malé dôkazy básnickej kultivovanosti autora, citlivo vybrané do ľubozvučného akordu s prozaickou časťou knihy. Nie je to dielo „veľkej literatúry“ ani široké plátno s obrazom jedného veku, a predsa dokáže čitateľa nadchnúť. Je to kniha na pár krásnych chvíľ alebo jeden večer s hlbokým čitateľským zážitkom, aký dokáže vyčariť len spisovateľova úprimnosť, mäkkosť jeho tónov a pianissimo jeho uvažovania i rozprávania.

Poznáam autora veľmi dobre, pochádzame z dvoch strán Poľany a Vepra, obom nám čas medzi detstvom a dospievaním poznačila vojna, drali sme takmer súčasne lavice jednej fakulty a približne naraz sme ešte ako študenti začali robiť v novinách. Sledoval som Igorovu tvorbu – a predsa mi ho ako básnika a spisovateľa v mnohom poodkryl kvalifikovaný predhovor Jaroslava Rezníka, obsažný a objavujúci. Aj zmysel či poslanie knihy J. Rezník presne definoval. Dovoľte odčítať aspoň pár viet: „Kniha Putovanie s obojkom je jedna veľká metafora (...) – je to tichá, no neprehľadnuteľná pieseň o rodnej zemi, je to dôstojná pocta Slovensku a jeho ľuďom. Pocta sprostredkovaná konkrétnym prostredím a konkrétnymi ľuďmi. Ktorých srdcia bijú slovenským rytmom uprostred ich slovenskej vlasti. Je to ten nádherný obojek na krku našej duše, ktorý nechceme stratiť za živý svet a ani ho stratiť nemôžeme. Jeho zákonom je prirodzenosť.“

Ján ČOMAJ

HUMORESKA

V Poprade v parku pred železničnou stanicou je búda s nápisom Sudové víno. Priniesla tejto pomyselné bráne do mesta úplne obsadené lavičky, kde sa od predpoludnia rozvaľujú len spíjajúci bezdomovci a cigáni. Táto humoreska je podobne na zaplakanie pre nás, pre ktorých sa na Slovensku stáva víno znakom kultúrnosti pitia.

Vo vinohradoch malokarpatskej oblasti sa tento rok ukazovala báječná úroda. K zlodejom a škormom pribudla nečakane lesná zver. Z dlhého sucha vyhľadované daniele a diviaky sa smádné ako ťavy vrhli na

dozrievajúce hrozno. Ani tie božie hoviadka našim vinárom nedoprajú... Malokarpatskí vinári zberali úrodu skorého hrozna predčasne. Nezabudli pritom oznámiť v médiách, že sa tešia najmä na burčiak, ktoré-

Je sladké a z juhu alebo víno vinovaté

ho predaj je ich každoročným najvýznamnejším finančným profitom. Za víno utŕžia oveľa menej. Iste, burčiak je dlho očakávanou lahôdkou a ak je z hrozna, je aj zdravý. Patrí k neodmysliteľnému koloritu každoročných obojčkových slávností, ktoré sa v malokarpatskej oblasti

rozbehli naplno. No a na tých oslavách už tradične k smádnym zverom a nešťastným vinárom pribudne tretia smutná skupina. Ľudia, ktorí sa vybrali na burčiak v dobrej viere, že ide o vykvasenú šťavu z hrozna.

Burčiak totiž dokáže malokarpatskí vinári alchymisti vyrobiť za každej katastrofy a vari vo všetko. Azda okrem kukučkových hodín. To som ešte nepočul, ale nie je všetkým dňom koniec. Iste, použijú aj obojčané hrozno, o ktorom sa dušujú, že pretože slnko páli, je napriek

MEDAILÓN

Držím v ruke výber básní *Knihy slnečné a do očí mi na prvej strane padnú slová napísané rukou básnika Jána Smreka: „Jednej dáme dnešných čias...“ Áno, je to už vyše štyridsať rokov, čo básnik zavítal medzi žiakov ZŠ Lamač, ktorí ho vrelo privítali kyticou červených klinčekov na besede v starej škole na Borinskej ulici...*

Prečo som si pripomenula toto stretnutie? Lebo v tomto roku je už tridsať rokov od úmrtia nášho veľkého básnika. Meno Jána Smreka je nerozlučne spojené s vývinom slovenskej poézie od polovice dvadsiatych rokov minulého storočia a rezonuje podnes. Nedá mi nepripomenúť to pamätníkom, ale i deťom

Spomienka na pevcu lásky

– dnes už rodičom – ktorým bol vždy ochotný venovať svoj voľný čas naplnený tvorivou prácou aj starosťami. Spomínam si, ako deti recitovali jeho verše a on im zase počas spomínanej návštevy porozprával o svojom neľahkom živote dieťaťa siroty, o tom, ako pracoval ako učeň v obchode, až kým nevstúpil do literatúry. Ako vznikali jeho básne, hovoril slovami: „Videl som na námestí starú paniu, ako kŕmi holuby, a tak vznikla báseň Stará pani a v nej verše: „Zemličku mrví v prstoch/ usmieva sa./ Tá stará pani, holubička sivá...“

Zvykneme ho označovať ako básnika vitalizmu, pretože v jeho diele je sklbená láska mnohých podôb. Vyznávača krásy, života radostného rytmu, ľubostných variácií na tému láska a žena, básnika volnosti. Také sú nezabudnuteľné zbierky Božské uzly, Iba oči, Básnik a žena.

Vitalistické tóny na oslavu života zaznievajú aj z jeho povojnových veršov a sú komponované do básnických skladieb sveta, Struny, Nerušte moje kruhy. Svoje životné osudy a tvorivé skúsenosti zachytil v spomienkovej próze Poézia, moja láska. Pripomeňme si teda všetci tí, ktorí sme ho poznali, ale i tí, ktorým do dnešného dňa má básnik Ján Smrek čo povedať svojou nenapodobiteľnou tvorbou.

A ja opäť beriem do rúk jeho básne a v tichosti si čítam slová z básne Babička: V lesku strieborných svojich vlasov/ babička je opravdivou kráskou..., a spomínam na jeho usmievanú tvár, šibalský úsmev v modrých očiach a posledné stretnutie v starej lamačskej škole.

Kveta SLYŠKOVÁ

predčasnému zberu sladké. Rád by som nakukol do ich špájz. Či sa tam, reku, okrem cukru zmešťa aj niečo iné. V „pravom malokarpatskom burčiaku“ sa určite ocitne taktiež muš z hrozna narýchlo dovezeného z Maďarska alebo Moravy.

Oberačky stáročia spájajú ľudí na mnohých miestach Slovenska. Vinári sa môžu pochváliť a návštevníci si užiť. Ku koloritu patria aj ľudkovia tlačiaci sa v davoch a zarietajúci sa, že ich veru nikto na žiadnu oberačku nedostane, ale o rok sú tam znova. Nevinné hundranie cti ľudovej slávnosti neuberie. Hlavné je, či s úctou k vinohradníckej práci ide úcta vinohradníkov k nám v obsahu predá-

vaného moku. My sme na oberačke ich gratulanti a tešíme sa, že sa im poctivo a dobre darilo.

No tento rok si v malokarpatskej oblasti mnohí na ceste za kultúrnosťou vína a burčiaku porozblijajú mimimálne koliená. V Poprade v parku pred stanicou som sa mladice na odrodu, z ktorej predáva víno, a odkiaľ pochádza. Dostal som vyčerpávajúcu odpoveď: „To je také sladké a je hen z juhu.“ Jej slová sa mi javia pre malokarpatské oberačkové slávnosti v prorockej rovine. Juj, ale by som sa rád mylil!

Milan ZEMO

Významný novinár, bard reportáže R. Kaliský sa dožíva deväťdesiatky

Muž rovný ako horehronská jedľa

JÁN ČO MAJ

Viem, že som už raz podobný titul pri tomto bardovi slovenskej reportáže a publicistiky spomenul. Ak sa nemýlim, len toľ nedávno pri jeho osemdesiatke. Nič iné vo však v mojich predstavách presnejšie a stručnejšie necharakterizuje ako táto jednoduchá metafora. Aj v úctyhodnom veku sa drží vzpriamene vďaka koreňom, miazge a vnútornej hrdosti. Za tie roky, v ktorých zaduli nejedny víchrice, sa nikdy nezlomil ani nevyvrátil. Aj keď to stálo veľa duševných síl a útrap.

R. Kaliský, D. Machala a P. Štrelinger spoločne po revolúcii obnovili činnosť Slovenských národných novín.

Koncom minulého storočia výstižne charakterizoval svoj život titulkom rozhovoru pre Literárny týždenník – Kamenistá cesta bez konca. Akurát že dnešný mladý človek, a vlastne ani zrelý štyridsiatnik, to už – našťastie – v plnom rozsahu nepochopia.

■ ZAČALO SA TO POVSTANÍM

Kaskády jeho života sa začali, keď študoval chemické inžinierstvo na dnešnej Slovenskej technickej univerzite – z posluchárni sa ocitol vo víre povstania. Bojoval v SNP „v dolžnosti bojca“, aby som parafrazoval titul iného jeho publicistického rozhovoru, a partizánsku zimu prežil v horách nad Liptovom. Školu už nedokončil. Udalosti, nepokojná duša a vrodená vlastnosť miešať sa do vecí, upozorňovať na nepravosti, brániť slovenského ducha a byť na strane ukrievdených ho zhltili a predurčili ist' inou cestou – z chemických analýz k analýzám spoločnosti.

Do slovenskej povojnovej tlače, presnejšie do dejín slovenskej žurnalistiky, vkročil mladý zrelý človek, ktorý sa onedlho zaradil medzi najvýznamnejších slovenských novinárov 20. storočia. V čase, keď režim chcel kamuflovať demokraciu účasťou nekomunistických politických strán na vedení štátu v takzvanom Národnom fronte, bol aj poslancom Slovenskej národnej rady, neskôr Národného zhromaždenia, ale táto hra sa onedlho skončila a Kaliský sa stal pre partajné orgány a predstaviteľov režimu už nie dôkazom

demokracie, ale skôr neprijemným sršňom, ktorého vo vhodnom čase pripacil.

■ TVORIVÉ KAPITOLY

Prvá tvorivá kapitola Kaliského života spočíva v rokoch päťdesiatych a šesťdesiatych minulého storočia. Pritom je obdivuhodné, ako dokázal poukazovať na deformácie spoločnosti v čase, keď si to žiadalo veľa občianskej a ľudskej odvahy. Bol redaktorom v odborárskom denníku Práca, šéfredaktorom nekomunistického denníka Ľud, od roku 1953 dramaturgom Slovenského filmu a skvelých dvanásť rokov prežil v niekdajšom Kultúrnom živote, týždenníku slovenských spisovateľov, ktorý sa stal – spolu s mládežníckym denníkom Smena – tribúnou demokratizačných snáh a myšlienok o potrebe prestavby spoločnosti. Na istý čas sa stiahol do úzadia – pôsobil ako dramaturg Slovenskej televízie, márna snaha, normalizátori si ho v roku 1970 ľahko našli a Kaliský ako jeden z prvých slovenských publicistov musel novinárčinu opustiť.

Šesťdesiate roky však vryli v jeho tvorbe aj hlbšiu brázdú – na ich začiatku mu vyšla zbierka reportáží Dlhá cesta – na pozadí povojnového Slovenska zachytil autentické ľudské príbehy a obnažil mnohé nepravosti, ktoré systém deformovali. O dva roky, v šesťdesiatom treťom, mu vyšla kniha súdničiek Obžalovaný, vstaňte!, ktorá sa stala literárnou i politickou udalosťou – autor ako prvý na Slovensku otvorene napísal

pravdu o politicky motivovaných vykonštruovaných procesoch v minulom desaťročí u nás. Bol aj spoluautorom výnimočného literárneho a publicistického diela Konfrontácie. Popri reportáži sa venoval dramatickým žánrom, napísal scenár niekoľkých závažných dokumentárnych filmov, najmä z dielne Slovenskej televízie, aj televíznu hru Koniec a začiatok (1968).

■ ROKY VYHNANSTVA

Keď sme sa začiatkom roka 1970 ocitli na dlažbe, zhodou okolností nám obom pomohli architekti. Mne ich zväz ponúkol možnosť založiť tlačové a vydavateľské stredisko, Romana veľká projektová inštitúcia Zdravoprojekt zamestnala ako pracovníka vedecko-technických informácií. Bdelá strana však rýchlo zasiahla – neprešiel ani rok a boli sme už celkom inde a v robotníckom zaraďení. Roman to prežíval ťažšie, mal už päťdesiatku, a ktože zamestná päťdesiatnika, na ktorého sa ešte pravidelne budú chodiť pýtať fízi z „februárky“? Istý čas bol robotníkom v Chemických závodoch Juraja Dimitrova pri výrobe pesticídov, takmer prišiel o oči, niekoľko rokov tesnil okná a pritom sa vyučil za murára. Murárčina bolo jeho remeslo až do dôchodku.

Po dlhých dvadsiatich rokoch sa do nášho spoločenského, novinárskeho a literárneho života – napočítanie – vrátil už takmer sedemdesiatročný Roman Kaliský ako mladík, plný dynamiky a chuti pomáhať pri budovaní nielen novej spoločnosti, ale aj demokratického a samostatného štátu Slovákov.

■ PRINCIPALISTA BEZ KRIKU

Jeho presvedčenie, že výsledkom demokratických zmien musí byť aj slovenská štátna suverenita, bolo od prvých chvíľ nemenné. Či pôsobil ako poradca podpredsedu vlády alebo onedlho ako ústredný riaditeľ Slovenskej televízie. Dlho sa tam neohrial. Nebezpečný separatista a ešte zanovitá osobnosť, čo nechcela počúvať príkazy podenkových politikov, na ktorých mená si málokto po dvadsiatich rokoch aj spomenie, nevyhovovala predstavám víťazných strán a hnutí. Roman teda išiel medzi svojich – do Literárneho týždenníka, pokračovateľa niekdajšieho Kultúrneho života. Onedlho sa stal zástupcom šéfredaktora Slovenských národných novín, ale ovzdušie vtedajšej Matice mu nevyhovovalo, ani zastarané predstavy o vzhľade a obsahu najstarších novín na Slovensku, ani šafárenie v Matici, ktoré raz na stránkach Literárneho týždenníka rozobral do bodky. V denníku REPUBLIKA ako prvý zástupca šéfredaktora mohol viesť publicistickú časť novín prvý raz v podmienkach samostatnej Slovenskej republiky. V sedemdesiatpäťke sa stiahol do súkromia, aby dokončil vzácné dielo literatúry faktu – knihu Na poslednom úseku.

V okruhu priateľov a známych nepoznám nikoho, kto tak neúnavne, pokojne a dôsledne presadzoval potrebu slovenskej štátnosti. Len štát akoby to nevedel. Asi to už tak býva.

Foto: Ladislav LESAY

Filiálna redakcia Slovenských národných novín v Bratislave na Františkánskej ulici č. 2 sa v rokoch 1990 – 1992 stala tvorivou dielňou nápadov a skutkov, ktoré viedli k slovenskej nezávislosti. V prvej, prijímacej miestnosti sme sedeli – dvaja redaktori – ja s Petrom Štrelingerom. A v druhej zástupca šéfredaktora, reportér a spisovateľ Roman Kaliský. Najmä v období od januára do júna 1992 bývalo v redakčných miestnostiach ako v úli. Ruky na kľučkách si podávali Ján Smolec, Ján Tužinský, Ondrej Zimka, Ever Puček, Imrich Kružliak, Gustáv Valach, Dušan Kerný a desiatky ďalších.

Lámanie baťka Mináča

Drahošlav MACHALA

Po Romanovom návrate z Kanady, kde prisľúbil kanadským Slovákom, že sa predsa len pokúsi vykonať všetko preto, aby vznikol slovenský štát, sa aj 11. marca 1992 zopakovalo na Námestí SNP obrovské 50 – 70-tisícové zhromaždenie Matice slovenskej. A vzápätí na to vznikla myšlienka zvolať všetky vrstvy vtedajšej slovenskej inteligencie, spojiť ich a sústrediť na jediný cieľ: na samostatnosť Slovenska. Len čo sa stretli v reštaurácii na Bielej ulici, prišli s myšlienkou do redakcie Ivan Hudec a Roman Kaliský. A spoločne vo štvorici s nami redaktormi začali vymýšľať aj pripravovať Kongres slovenskej inteligencie – názov, na ktorý mám autorské céčko. Dohodli sme sa, že kongres bude na Donovaloch v hoteli Almet 30. a 31. mája 1992. Aj to, že referáty prednesú Imrich Kružliak, Roman Kaliský, Milan Rúfus a Vlado Mináč a v zostave bude figurovať aj Gustáv Valach. Všeobecne sa vedelo, že sa „baťko“ po tom, čo ho minister kultúry SR Ladislav Chudík na rady niektorých malicherných Martičanov odvolal z postu predsedu Matice slovenskej, zapovedal, že prah Matice na Františkánskej ulici č. 2 už neprekročí. Ale to by nesmel existovať staré kamarátstvo dvojzapravu Kaliský – Mináč... Bol som s Petrom pri tom, keď Kaliský zatelefonoval Mináčovi domov na Vazovovu č. 15. Bol to rozhovor kamarátsky, naliehavý, ale najmä vo svojom poslanstve obsažný a vážny. Kaliský hovoril o zámere zvolať Kongres slovenskej inteligencie, aby sme pritlačili vajatajúčich a nerozhodných slovenských politikov nech konečne konajú vo veci slovenskej štátnej samostatnosti. Keď Roman dohovoril, viseli sme na jeho perách, aký bude výsledok. „Príde?“ pýtali sme sa nedočkavo očami. Len s úsmevom pokýval hlavou na znak súhlasu: „Príde. Pozval som ho najskôr k nám do redakcie a v stredu je tu ako na koni!“ Vypukla veľká radosť. Zlomil ho...

Bol som potom aj svedkom zvitania Romašu a Voľodu – ako sa starí kamaráti dôverne oslovovali. V záujme veľkého slovenského cieľa Vladimír Mináč prekročil sám seba aj slub – prah Matice prekročil. To bol veľký a dobrý signál, že zámer Kongresu slovenskej inteligencie na Donovaloch sa podarí. Ti dvaja sa objali – a potom dohodli tému Mináčovho vystúpenia. Akože inak: vypili sme si na to! Aj v redakcii, a potom aj v dolu v Kláštornej vinárii...

Ak pôjdete po Župnom námestí, kde je stará budova SNR, dvihnite oči a prečítajte si Mináčov citát na pamätnej tabuli k 15. výročiu prijatia Deklarácie o zvrchovanosti SR a Ústavy SR. Tie vety vyslovil na Donovaloch 30. mája 1992. A nezazneli by bez toho, aby ho Roman Kaliský nepresvedčil, že bez neho – Mináča – Kongres slovenskej inteligencie nemôže byť!

Foto: Emil SEMANCO

Roman môj milý. Najprv prípitok k jubileu. Pohárik KBŠ, ktorý sme inak nevolalilen Kaliského brandy... Načosipomenúť v tých pár riadkoch, čo mi vyhradili? Na žurnalistického granda, na spoločné chvíle, na život a prácu v Slovenských národných novinách. Odvtedy pretieklo, čo pretieklo – prefrčalo dvadsať rokov. Parlament vyhlásil zvrchovanosť a prijal ústavu. Bezprostredne po tom si oslávil sedemdesiatku. Mladý sedemdesiatnik! A my s Drahošom Machalom proti tebe sopláci. Ty si nás veľkoryso pasoval za svojich kolegov a kamarátov.

Romanov pohárik brandy

Peter ŠTRELINGER

Dnes je zbytočné plakať nad rozliatym mliekom, ale stále som o tom presvedčený, že kto iný ak nie ty mal byť slovenským prezidentom po vzniku Slovenskej republiky v roku 1993. Bol si nepochybne najväčšou morálnou autoritou na Slovensku a bol by si si to zaslúžil. Aj s odstupom rokov si rovnako myslím, že by si bol túto funkciu dôstojne zvládol. Prežili sme vtedy búrlivú noc, keď si prikývol a napísal vlastnoručný súhlas s návrhom, ktorý mal poslanec Národnej rady SR Ivan Hudec ráno odovzdať v parlamente. Vtedy sme si tiež pripíjali v Kláštornej vinárii tvojim obľúbeným koňakom, kým Marta Podhradská utekala do kancelárie predsedu Matice slovenskej urobiť kópie tvojho vyhlásenia. Už si nepamätám, o ktorej sme skončili naše posedenie, sotva som sa vrátil nad ráno domov, už zvonil telefón. Rýchlo som sa prebral, keď som počul tvoj naliehavý veliteľský hlas, že mám okamžite zohnať Hudeca a stornovať tvoj súhlas. Nevieť, ako sa to podarilo zhať, ale poslanec Hudec ráno návrh na zvolenie Romana Kaliského za prezidenta novej Slovenskej republiky nepredložil. Škoda! Viem, že o tom rozhodovali všetkým verejným i neverejným politickým rokovania – a nakoniec najsilnejšia strana a či moc presadila svojho kandidáta. Ty si nebol členom žiadnej politickej partaje. A predsa tvoje slovo malo neobyčajnú váhu. Ani nevieš, aký som šťastný a hrdý, že som mal možnosť spolu s tebou pracovať v redakcii SNN v tom prelomovom období Slovenska. Bol si náš šéf, aj keď hlavná redakcia sídlila vtedy v Martine. A my traja (teda spolu s D. Machalom) sme tvorili bratislavskú filiálu. Ale aká to bola neobyčajná filálka?! Keď si mi 9. 9. 1999 (symbolický dátum) taktiež v bratislavskej Kláštornej vinárii uvádzal do života knihu Spravodlivý medzi národmi, vystrúhal si mi uznanie, ktoré si vážim viac než všetky literárne ceny, ktoré som pred tým i potom dostal...

Milý Roman, neraz si sa skromne ohrádzal proti tomu, že nie si spisovateľ, iba novinár. Budem citovať tvoje slová zo záveru príhovoru na spomínanej promócií knihy. Ak si tie slová adresoval mne, nuž potom zvrchovane patria najmä tebe samému: „Vraj iba novinár. Pán novinár, pričom slovo pán nepovažujem v tomto prípade za titul, ale za vlastnosť.“

Foto: Emil SEMANCO

Slovenské televízie útočia na najnižšie ľudské pudy a emócie

Vysielanie ako skrinka vulgarizmu

Spracoval: Michal BADÍN - Foto: archív

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky minulý týždeň na svojej internetovej stránke uverejnilo otvorený list, adresovaný ústavným činiteľom, predstaviteľom kultúry, školstva, cirkví, tretieho sektora a v neposlednom rade aj súkromným televíznym vysielateľom. Minister Marek Maďarič v ňom zaujal jasné stanovisko k stupňujúcej sa miere vulgárnosti a nekultúrnosti vo vysielaní celoplošných súkromných televízií na Slovensku.

M. Maďarič v otvorenom liste uviedol, že súkromní vysielatelia na Slovensku vedú boj o diváka a v konečnom dôsledku aj o svoj zisk často na hranici vkusu a verejného akceptovania a vyjadril znepokojenie nad tým, že súkromní vysielatelia sa rozhodli konkurečným boj priradiť tým najhrubším spôsobom a atakom na najnižšie ľudské pudy. Deje sa tak v hlavnom vysielacom čase a podľa neho túto situáciu už nemožno obísť mlčaním.

Okrem iného M. Maďarič v liste adresoval verejnosti aj túto výzvu: „Chcem preto vyzvať nielen mienkotvorných ľudí, ale celú verejnosť na otvorenú diskusiu na túto tému. A som vďačný tým, ktorí mi od včerajšieho dňa posielajú stanoviská a reakcie. Vyzývam aj vysielateľov, aby neprekračovali hranice ešte

Marek Maďarič kritizuje úroveň vysielania slovenských televízií.

prijateľného bulváru. Vyzývam Radu pre vysielanie a retransmisii, aby striktné konala tam, kde sú na to dôvody. Vyzývam cirkvi, aby aktívnejšie a adresnejšie uplatnili svoj hodno-

tvý vplyv.“ V súvislosti s touto výzvou medzi prvými reagovala aj Matica slovenská prostredníctvom jej predsedu Mariána Tkáča. V nasledujúcich riadkoch uverejňujeme plné znenie

Stanovisko Matice slovenskej k výzve ministra kultúry:

Matica slovenská, verná svojmu poslaniu i často vyslovovaným zásadám, oceňuje otvorený postoj ministra kultúry ku katastrofálnemu úpadku kultúry a kultúrnosti v našich televíziách, a podporuje ho. Sme naozaj svedkami takého úpadkového masírovania hláv všetkých generácií, osobitne najmladšej, akú tento národ v celej svojej dlhej a strastiplnej histórii ešte nezažil.

Oceňujeme zásadné stanovisko, ktoré je v súlade s našimi posvätnými tradíciami, a zároveň očakávame a veríme, že sa premietne do konkrétnych krokov, ktoré nezvratne zastavia premenu televíznych obrazoviek na skrinky propagujúce vulgarizmus s ďalekosiahlym negatívnym vplyvom na našu spoločnosť, na jej postupnú degeneráciu.

V blízkom sa roku 1150. výročia príchodu Konštantína a Metoda medzi našich predkov a 150. výročia svojho založenia podporí Matica slovenská vznešený cieľ – zvrátiť tento trend. Bude to aj návratom k našim tradíciám, prípravou takých akcií prostredníctvom desiatok tisícov našich členov, dobrovoľníkov, ktoré nahradia sledovanie televíznych programov pod úrovňou akéhokoľvek vkusu a morálky.

Foto: archív

Mladí matičiari úzko spolupracujú s hokejovým fanklubom

Exhibičný futbalový zápas v Podturni

Dávnejšie začatá spolupráca medzi Odborom Mladej Matice v Liptovskom Mikuláši a členmi Fanklubu MHK 32 Liptovský Mikuláš už má za sebou niekoľko vydarených spoločných akcií. Jednou z nich bola aj pred letom pripravená výstava, na ktorej fanklubáci odprezentovali svoju činnosť nielen na zimnom štadióne.

Na tejto vernisáži vznikla myšlienka usporiadať futbalový zápas. 28. august 2012 a futbalové ihrisko neďaleko Liptovského Mikuláša v obci Podturne sa stalo dejiskom exhibičného futbalového zápasu. Fanklub MHK 32 nastupoval v bielom a mančafť Matice slovenskej v modrom. O priebeh stretnutia sa staral rozhodca Patrik Trochta, ktorý zvládol napätý duel bez problémov. Pri nástupe sa obidva tímy

pozdravili a po podaní rúk mohol úvodný hvizd odštartovať tento zaujímavý zápas. Úvod stretnutia vyšiel lepšie fanklubákovi, keď gólom otvárali skóre. Matičiariom sa síce podarilo gólovo na súpera dotiahnuť, no po prvom polčase bol stav naklonený v prospech fanklubu, ktorý viedol 3:2. Po zmene strán však začalo gólové šťastie padať na stranu Matice. Aj keď bol zápas herne vyrovnaný, chalanom z Mati-

ce sa podarilo premieňať viac šancí, konečný výsledok zápasu teda bol 7:4 pre matičiariov. Treba dodať, že na strane Matice možno stále aj troška šťastička, pretože jeden z gólov bola premenená penalta a druhý bol neprijemný vlastenec. Za Maticu svoje šance premenili Miro Vyparina, Robo Janega, Dominik Zlejší a Marek Nemeč. Po záverečnom odpískaní nasledovalo kamarátske podanie rúk a rivalita

z futbalového ihriska sa vytratila. Treba však povedať, že aj tu išlo predovšetkým o zábavu. Spomenúť si zaslúži aj divácka kulisa, v ktorej dominovali predovšetkým dievčatá – členky Odboru Mladej Matice v Liptovskom Mikuláši. Po zápase bolo pre všetkých členov Matice a fanklubu pripravené občerstvenie a v dobrej atmosfére a v super partii sa debatovalo až do zotmenia. Treba poďakovať všetkým, ktorí sa na podujatí organizačne podieľali alebo sa na ňom zúčastnili. Spolupráca medzi fanklubom a Maticou bude určite pokračovať aj naďalej, čoho zárukou je aj členstvo predsedu Fanklubu MHK 32 LM Tomáša Šuryho v Matici a členstvo predsedu OMM Mareka Nemca vo Fanklube.

(mn)

Marián Tkáč informoval Roberta Fica o zámeroch Matice slovenskej

Nové vízie a smerovania matičiariov

Predsa Matice slovenskej Marián Tkáč adresoval predsedovi vlády SR Robertovi Ficovi list, v ktorom ho informuje o tom, aké sú problémy, ale najmä najbližšie plány v našej národnej kultúrnej ustanovizni. O tom, že list, ktorý uverejňujeme v plnom znení, neostal bez povšimnutia, svedčí aj fakt, že zástupca Matice slovenskej sa stane členom Rady vlády SR pre kultúru.

Vážený pán predseda vlády, s ľútosťou som prijal informáciu, že z pracovných dôvodov sa nebudete môcť 6. septembra 2012 zúčastniť pripomienky 20. výročia Ústavy Slovenskej republiky v Martine za účasti matičiariov a študentov.

Keďže v rámci stretnutia som Vás chcel informovať aj o problémoch a zámeroch Matice slovenskej na najbližšie obdobie, dovoľujem si pripojiť niekoľko riadkov.

1. Úsilie o nápravu káz z finančného hospodárenia Matice slovenskej z nedávnej minulosti naráža na určité nepochopenie zo strany vyšetrovateľov. Preto sa som obrátil so žiadosťou o prijatie u ministra vnútra, ktoré sa zatiaľ neuskutočnilo.

2. Ministri vnútra Róbertovi Kaliňákovi som osobitným listom navrhol možnú úsporu až 1 milión € ročne pri legislatívnej úprave poplatkov za tlmočenie do a zo slovenčiny pre občanov SR tak, aby si ich platili tí, ktorí ho potrebujú. Keďže títo ob-

čania mali možnosť vzdelania v slovenčine, financovaného z verejných prostriedkov, považujeme úhradu týchto služieb zo štátneho rozpočtu za duplicitné vydávanie peňazí. Tento náš návrh vyplýva aj z tradičnej matičnej agendy, ktorou je starostlivosť o slovenčinu a jej používanie na celom území SR.

3. Usilujeme sa rozvíjať aj nové aktivity Matice slovenskej v záujme toho, aby sa stala zjednocujúcim prvkom slovenskej spoločnosti a zásobárňou podnetných myšlienok pre všetky oblasti kultúrno-spoločenského života. Ide nám pritom o komplexné chápanie pojmu vlastenectvo, kam zahrňujeme aj starostlivosť o životné prostredie, kultúrne pamiatky, neobrábanú pôdu, ako aj získanie neprispôsobivých občanov pre myšlienku spoločenskej prospesnosti. Rokoval som už tejto problematike s ministrami Ľubomírom Jahnátkom a Tomášom Malatinským a poprosil som ministra kultúry Mareka Maďari-

ča, aby sa zástupca Matice stal členom Rady vlády pre kultúru.

4. Svoje poslanie vidíme aj v pestovaní myšlienky slovenskej vzájomnosti, starostlivosti o Slovákov v zahraničí, ako aj o Slovákov, ktorí žijú v menšine na jazykovo zmiešaných územiach SR. O možnostiach a potrebách Matice slovenskej v tejto oblasti rád by som Vás informoval osobne.

5. Všetky uvedené aj ďalšie novovznikajúce smery činnosti Matice slovenskej by sme radi premietli do novely Zákona o Matici slovenskej, o čom som už informoval ministrov školstva a kultúry, ako aj niektorých poslancov Národnej rady Slovenskej republiky. Osobitne by šlo o špecifikovanie postavenia vedy v Matici slovenskej, o jej spoluprácu s verejnoprávnymi médiami, so štátnou správou a samosprávou na regionálnej úrovni pri prehľbovaní vzdelanosti, pestovaní kultúry a udržiavaní tradícií.

6. Matica slovenská chystá viaceré aktivity v súvislosti s 1150. výročím

príchodu solúnskych bratov k našim predkom a 150. výročím svojho vzniku. Okrem odhalenia súsošia sv. Cyrila, Metoda a Gorazda v Bratislave v júli 2013, chceli by sme v spolupráci s verejnoprávnou televíziou zorganizovať seriál súťaží „O Slováka tisícročia“ a zároveň a „O 20 osobnostiach dvadsaťročia“, preto sa uchádzame o zaradenie tohto projektu do zmluvy RTVS so štátom. Chceli by sme vydať výber najdôležitejších národno-štátnych dokumentov - Zlatá kniha a Mapu Svätoplukovej ríše a cyrilo-metodskej misie, ako učebnú pomôcku pre všetky školy. Patrí sem aj zavŕšenie úsilia o umiestnenie cyrilo-metodského pamätníka v Zalavári (Blatnohrad). Chcel by som Vás poprosiť o podporu v týchto našich zámeroch.

Vážený pán premiér, dovoľujem si Vás zároveň pozvať na významné aktivity Matice slovenskej ešte v tomto roku, ako je oslava 15. výročia gymnázia v Revúcej (14. septembra 2012), odhalenie pamätníka Antona Bernoláka v Martine (2. októbra 2012), ako aj celý rad podujatí budúceho roka, o ktorých Vás budem z času na čas informovať.

Chcem Vás však poprosiť aj o skóre pracovné stretnutie podľa Vašich dispozícií a možnosti.

S pozdravom a úctou

Ing. Marián Tkáč, PhD.,
predsa Matice slovenskej
V Bratislave 27. augusta 2012

Zemplínsky jarmok, jeho 43. ročník, slávnostne otvoril už v piatok 17. augusta na tribúne v centre mesta primátor V. Záhorčák za účasti zástupcov KSK predsedu Z. Trebulu a podpredsedu E. Ďurovčíka. Prišli aj hostia z Poľska z družobného mesta Jaroslav.

Zemplínsky jarmok

Program nasledujúcich troch dní do nedele bol ozaj bohatý, keďže do ich rámca patrila aj 53. ročník Zemplínskych slávností. V piatok si na svoje hneď od rána prišli deti (rozprávka v podaní Detského divadla Cililing z Prešova, vystúpenie detského folklórneho súboru Opincuta z Moldavskej) i dospelí. Každý podľa svojho „gusta“ – ponúkala sa im výstava drobnochovateľov, medzinárodný zraz sveta motocyklov spojený s prejazdom cez mesto, skupina historického šermu Jago zo Spiša. Pre každého niečo pripravila i michalovská Súkromná ZUŠ Talentum či Mestské divadlo Actores a i. V sobotu 18. augusta dopoludnie patrilo vystúpeniam dychových hudieb – Mestskej hašičskej dychovej hudbe Sečovce (kolektívny člen MO MS Sečovce) a Dychovej hudbe Vychodňare z Humenného. Po celé tri dni mali návštevníci Zemplínskeho jarmoku možnosť navštíviť aj Uličku remesiel.

Sobotné popoludnie už „odštartoval“ 53. ročník Zemplínskych slávností Privítankou Špivajú vám jubilanci na tribúne v podaní michalovskej Klubovanky, Užanu z Lekároviec a Sofanky zo Zbudze. Lákadlom na ďalšie programy bol aj sprievod folkloristov mestom. Potom sa predstavili Vranovskí heligonkári a po večer patrili tradičnému Klenotnicovému programu Zašpivajme sebe, bi bolo vešelo, v ktorom účinkovali folklórne a spevácke skupiny Lučaňe z Lúčok, Porubjan z Poruby pod Vihorlatom, Pacerki z Budkoviec, Harčare z Pozdišoviec, Novešan z Tušickej Novej Vsi, Bukovina zo Sečovskej Polianky (všetko kolektívni členovia tamajších MO MS), Bartolomej Gajdoš a Anna Berdáková. Večer diváci mohli tleskať folklórnym súborom (FS) Jurošík z Michaloviec a Šarišanu z Prešova. Mladých potešilo ešte vystúpenie rockovej skupiny Shandy a Ester tiež z Prešova.

V nedeľu pred začiatkom programu prijal zástupcov detských kolektívov primátor V. Záhorčák. Ocenil ich prácu a pozval ich na ďalšie, veď práve oni budú nositeľmi našich ľudových tradícií v budúcnosti. A že ide o nositeľov talentovaných, potvrdil o pár chvíľ neskôr detský program Oživené tradície. Vystúpili v ňom michalovské FS Jurošík, Zemplínik a Zemplínček, host' z Moldavskej – súbor Opincuta a malý spevák Ondrik Novák z Pozdišoviec.

Zemplínske slávnosti vrcholili programom Hrajú vám jubilanti, ktorými boli Hnojňane z Mihaľovca a ich hostia – Ťažká muzika z Terchovej a trio z Chotára, Ľudová hudba O. Molotu Ďatelinka a Címbalové muziky zo Strážnice a z Ostravy (ČR). Veľkolepú bodku za tohtoročnými Zemplínskymi slávnosťami dal Galaprogram, v ktorom milovníci folklóru obdivovali umenie FS Demizón zo Strážnice (ČR) a domáceho FS Zemplin.

Kamila CHILOVÁ

OČAMI MATICE

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Prečo ten chrbát médií?

Oslavy od štvrtka do nedele 16. septembra v Revúcej už sa tak skoro nezopakujú. Už sa vôbec nezopakujú, lebo 150.

výročie odvážneho činu chrbáčich Revúčanov a ich priateľov z okolia možno osláviť iba raz. Mediá boli však ticho. Prečo sa nemal náš súčasník dozvedieť, že v čase chystajúcej sa prudekej maďarizácie „dovoliť si“ odvážlivci na čele so Štefanom Markom Daxnerom založiť prvé vyššie čisto slovenské učilište na našom území od čias Konštantínovho učilišťa z 9. storočia? Ktoré sa potom rozrastalo, malo osem tried a od roku 1868 sa v ňom maturovalo po slovensky, až pokiaľ neprišlo „stop“ z Budapešti.

Zaiste vec nevidaná a hodná vyváženia zlatom. Oslavoval prezident, minister školstva, šéf bansko-bystrickej župy, a samozrejme aj my matičiari. Kládli sme vence, sadili lípky, konala sa konferencia, vyšla kniha Svätýňa osvety a vzdelanosti od Dušana Dubovského, len národ sa o tom nezodvedel. Nemal či nesmel? V priamom prenose vysielala naša verejnoprávna televízia evanjelické služby Božie – lebo toto prvé slovenské gymnázium bolo evanjelické, vďaka, bratia evanjelici – ale to predsa nestačí. Takáto udalosť si zasluhuje prioritnú pozornosť v spravodajstve a nejaký ten dokument k tomu. Je to vsukku dôležitejšia informácia vo večerných správach ako šot z otvorenia legolandu kdesi v Malajzii! Alebo sa mýlim?

V tejto súvislosti je už naozaj trúfalosť predpokladať, že sa do správ dostane aj stretnutie mladých matičiarov v Štefánikových Košariskách a na Bradle. Keď ešte navyše si aj naši východniari kúpili cez internet lacnú slivovicu u našich západných susedov, kde ako vieme, umierajú otrávení ľudia a sme svedkami prohibície ako pred storočím v Amerike. Povedzme si teda otvorene: ajhľa, ovocie nášho nadšeného, teda liberálneho užívania si slobody.

POZVÁNKA

Pozývame Vás na slávnostné posedenie pri príležitosti 90. výročia vzniku Miestneho odboru Matice slovenskej v Rožňave. Slávnosť sa uskutoční v priestoroch Základnej umeleckej školy na Štítnickej ulici dňa 5. Októbra 2012 o 16.00 hodine. Tešíme sa na Vašu účasť!

PREDPLATNÉ

Ročné predplatné 26 €
Polročné predplatné 13 €
Štvrťročné predplatné 6,50 €
Slovenské národné noviny si môžete objednať aj na tel. číslo 043 / 4012 837 a na adrese
snnredakcia@matica.sk

Od našich matičných prispievateľov z celého Slovenska Spod spravodajského pera

■ FOLKLÓR V LEKÁROVCIACH

Už IV. ročník Folklórnych slávností pripravila obec Lekárovce v spolupráci s tamojším miestnym odborom Matice slovenskej (MO MS). Tohto roku sa uskutočnili 18. augusta podvečer na miestnom ihrisku, kde všetkých, účinkujúcich aj divákov, srdečne privítal starosta Milan Ormezey, osobitne hostí – poslancu NR SR Viliama Novotného a riaditeľku Domu Matice slovenskej v Michalovciach Máriu Kušnírovú. Spomenul cieľ, s ktorým slávnosti vznikli – zachovávať svoje pekné piesne, tance, zvyky a ďalšie tradície a ako povedal, doterajšie ročníky ukázali, že to bolo správne rozhodnutie potvrdzujúce, že slávnostiam sa bude dariť aj v nasledujúcich rokoch. Potom už „dostal zelenú“ bohatý kultúrny program. Okrem domácich z Lekároviec – folklórna skupina Pajtaški a mužská spevácka skupina Užan – divákov potešili folklórne skupiny Hatalovčan z Hatalova, Záhorčan zo Záhora, dedinská spevácka skupina Viniančan z Vinného, folklórne skupiny Parchovianka z Parchovian a Bežovčan z Bežoviec. Zlatým klincom programu bol hosť zo Storožnice na Zakarpatskej Ukrajine mužská spevácka skupina Bežare zložená tamojších Slovákov, s ktorými MO MS v Lekárovciach udržiava družobné vzťahy. Záverečnou bodkou IV. ročníka slávností bolo vystúpenie hudobnej skupiny Evidens.

Kamila CHILOVÁ

■ KOJŠOVSKÁ HELIGÓNKA 2012

Kojšov – malebná dedinka pod Kojšovskou hoľou, a práve tu už po 14. krát zneli heligónky celou krajinou. Konala sa tu nesúťažná prehliadka sólistov – heligonkárov na počesť

Štefana Ševčíka. Organizátori – Obec Kojšov MO MS v Kojšove a DMS v Spišskej Novej Vsi – sa tešili aj na nové tváre, objavovať nové spevácke a muzikantské talenty je stále potrebné. A zišli sa tu muzikanti z celého Slovenska a medzi nimi opäť aj naša Martinka Zagibová z Pače. Prihlásilo sa viac ako 30 heligonkárov, ale aj počas krásneho popoludnia nás prekvapil vnuk jedného účinkujúceho, ktorý priam hltal očami starších skúsenejších spevákov a dostal aj sám priestor. Potešila ma aj účasť matičiarov zďaleka i zblízka, dve členky výboru MS, tri členky KR MS a mnoho sympatizantov. Vrelé poďakovanie patrí domácej predsedníčke Rozke Juríkovej, ako aj celému organizačnému kolektívu, a hlavne skvelému obecensťvu v preplnenom Kultúrnom dome. Kojšovská heligónka zostáva hlboko v našich srdciach, už sa tešíme na na budúci 15. ročník.

Zlatica HALKOVÁ

■ BYSTRICĽANIA V HRUŠOVE

Dňa 17. 8. 2012 sa ako každý rok konala Hontianska paráda v Hrušove. Išlo už o 17. ročník, no pre nás, nový kolektív DMS v Banskej Bystrici, bol to ročník prvý. Prvý z „opačného“ vnímania festivalu, pretože dosiaľ sme na Hrušove boli ako členovia súborov a vtedy si človek všima odlišné veci. Nevidí osobné nasadenie usporiadateľov festivalu, nevidí dobrú organizáciu pre zdarný priebeh programu, nestíha vidieť prácu a ľudskosť manželov Brložovcov, s akou sa venujú všetkému a každému. Tento rok sme po prvý raz mali možnosť zúčastniť sa tohto už pár rokov zabehnutého „kolotoča“ a pomôcť i svojou troškou. Veríme,

Zlatica LEHOTSKÁ

že každý, kto v Hrušove bol, si tak domov odniesol veľa zážitkov, krásnych okamihov s pocitom o rok to zopakovať znova.

Jana KRÍŽOVÁ

■ KERAMIKA MARTY JANEKOVEJ

V knihe Škola keramiky sa píše: Hlina sa vyznačuje tým, že ju možno hnieť aj holou rukou a takmer bez použitia nástrojov sa dajú vytvoriť predmety nesmiernej krásy, ktoré pôsobením ohňa priam skamenajú. Som rada, že s autorkou výstavy Martou Janekovou Dom Matice slovenskej v Galante už druhý rok spolupracuje v rámci veľkonočných, letných aj vianočných tvorivých dielni a naša spolupráca vrcholí takouto krásnou výstavou. Výstavu sme otvorili 4. septembra 2012 vo výstavných priestoroch Domu Matice slovenskej v Galante a pre širokú verejnosť bude otvorená do 28. septembra 2012. Marta Janeková sa narodila v Bratislave a študovala na Strednej škole umeleckého priemyslu v Bratislave, odbor umelecké spracovanie a dizajn keramiky. Dlhé roky pracovala v oblasti konzervovania a reštaurovania keramiky. Popri zamestnaní sa venovala aj voľnej tvorbe. Vyrába dekoratívnu a úžitkovú keramiky – obrazy, šperky, dekorácie. Svoje dlhoročné skúsenosti odovzdáva aj mladšej generácii, vedie keramické tvorivé dielne na ZŠ v Pustých Úľanoch a v Senci, zúčastňuje sa na výstavách, kultúrnych a tvorivých podujatiach v celom regióne. Spolupracuje s Domom Matice slovenskej v Galante. Nám už len zostáva dodať, že sme radi, že môžeme vystavovať diela Marty Janekovej a spolupracovať s ňou. Srdečne vás na výstavu pozývame.

Dňa 4. septembra 2012 sa vo výstavnej sieni Domu Matice slovenskej v Žiline konala vernisáž autorskej výstavy Jozefa Malého: Premeny vesmíru. Výstavu otvorila a prítomným priblížila tvorbu výtvarníka Jozefa Malého kultúrna pracovníčka DMS Zuzana Miškovská.

Premeny vesmíru – výstava v Žiline

Citovala kurátorku výstavy J. Malého z Považskej galérie, kde vystavoval. P. Jana Piecková sa vyjadrila o autorovi takto: „Jozef Malý nevidí svet čiernobielo. Sivú realitu dnešných dní transformuje do živých obrazov plných vlnivého pohybu. Jeho kresba na papieri, či skôr na viacerých papieroch tvoriacich jeden celok, nie je predobrazom niečoho, ale žije samostatne, svojbytné a svojpárne.“

Čítame z nej odkazy vynárajúce sa zo spleti krútiacich sa chápadiel, ktoré všetko naokolo pohlcujú alebo naopak niečo vyvrhujú na povrch. Autor reflektuje súčasnosť aj náznamami, značkami. Čiarkový kód, logo, nápis, to je súčasná poézia, to je jazyk mesta. Sú to však len výkriky (do tmy?). Sú to len akcenty, ktoré nenarúšajú, ale dopĺňajú živú nadrozmerú pokrútenú hmotu, ktorá je základom celej kompozície. Sila týchto kresieb spočíva aj vo viditeľnej, hmatateľnej sile autorovho rukopisu či doslova autorovej ruky, ktorá neúnavne kreslí čiaru vedľa čiary alebo ceruzou „maluje“ plochu vedľa plochy.

Paralelné čiary striedajú šrafúry, jemnú kresbu strieda hrubá a dvojrozmerné ostré tvary prechádzajú do trojrozmerných stvárnení. Dokonca ani papier v tomto prípade nie je len dvojrozmerné zobrazovacie médium, ale svojím miernym, mimovoľným vztlčením vchádza do priestoru, čím vytvára ešte ďalšiu plasticosť diela. Aj preto sú tieto akoby surové kresby také živé.

Jozef Malý má potrebu sám pre seba vyvažovať svoju farebnú experimentálnu štruktúrnu maľbu čierne bielou kresbou, hoci farby sa úplne nevzdáva ani tu. Pozrite si teda takúto Malého kresliarsku polohu a nechajte sa vtiahnuť či stiahnuť ničivými vírmi. Black & white? Čierna, biela, sivá? Ponurá? Alebo skôr svetlo v tme? Výstava je sprístupnená v Dome Matice slovenskej v Žiline od 5. do 21. septembra 2012 v čase od 10.00 h do 16.00 h a pozývame na ňu všetkých, ktorí majú radi moderné umenie.

V SNN 38 ■ Politické kauzy Daniela Lipšica ■ Slovenská budúcnosť je v minulosti ■ Reportážny seriál si prečítate: **39** o VD Gabčíkovo a slovenských riekach

Karikatúra: Peter GOSSÁNYI

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupcovia šéfredaktora Michal BADÍN a Emil SEMANCO. Sídlo: Mudroňova 1, 036 52 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535, 40 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Tel: 021 52 96 57 52. Administrácia: Matica slovenská, Mudroňova 1, 036 52 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535. Tlač Ultra print, Bratislava. Rozširuje PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián TKÁČ, Ján ČOMAJ, Roman MICHELKO, Ján JANKOVIČ, Drahošlav MACHALA, Pavol MAČALA, Andrej STRÝČEK. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranična.tlac@slpost.sk. Ročné predplatné 26 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografie nevraciam. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.